

మహిళలు

జీవిత చరిత్ర, ధర్మాలు

ఉత్తమ స్త్రీలు- 1

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌతిక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షవృక్ష

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలరాజీ

గురు గౌరమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠలక్ష్మీంధ్ర స్వామి

యోగి పరమహంస

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు శ్రీరంగ స్వామి

గురు లాంకా మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు పాయీ బాలా

గురు ఆంగీర

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తివీరాంజలి ప్రభుపాద

గురు మహాయాగస్వామి

గురు విద్యాభాషాకానందగిరి

గురు చంద్రకేశవర పరమారాధ్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020050005830

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీ త్రమ స్త్రీ లు

(మొదటి భాగము)

బుక్స్ పబ్లికేషన్స్ - రామ నందన్

విజ్ఞాపనము

శ్రీ మహాలక్ష్మీయంతమున భువి నవతరించిన శ్రీరుక్మిణీ దేవి పరమపవిత్రచరిత్ర మగునీయాంధ్రవచనప్రబంధమును సహజపాండిత్యబిరుదాంకితపోతనామాత్యకవిచూడామణిప్రణీతం బైన భాగవతములోని శ్రీరుక్మిణీకల్యాణము ననుసరించి నానేర్పకొలదిని మార్పుకూర్పులతో నీటు గులుకు తేట తెలుగున వ్రాసినాఁడ. మఱియును మహాభారతమునుండి సావిత్రీచరిత్రమును దవతీచరిత్రమును గైకొని గద్యరూపమున సులభశైలిని వ్రాసినాఁడ. ముందు నిట్టియు త్తమస్త్రీలచారిత్రములను మఱికొన్నిటిని బాలురకు బాలికలకు సుబోధక మగు రీతిని వ్రాసి ప్రచురింపఁ దలపెట్టి ప్రకృత యీగ్రంథమునకు “ఉత్తమ స్త్రీలు-మొదటిభాగ”మని పే రిడితెనీ. కనుక నెల్ల వారును దీని నాదరించి నాప్రయత్నమును గొనసాగింప నాంధ్రలోకమును బదింబదిగఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను. మరి గురిగింజనలుపు గురిగింజకుఁ దెలియనియట్లు, నాకుఁ దోఁపని లోపము లొకకొన్ని యీగ్రంథమున నుండిన నుండును. “ప్రమాదో ధీమతా మపి” యని యుండఁగా నిక నాబోటి కించిజ్ఞునకు భ్రమప్రమాదజనితదోషములు లేకపోవునా? కావునఁ బండితులు దోషాన్వేషణపరాయణులు కాక, గుణగ్రహణపారీణు లై, నీరమును వేటుపఱిచి క్షీరమును గ్రోలు రాజహంసముమాడ్కి నసారమును ద్రోసిపుచ్చి సారమును గ్రహించి నన్నుఁ బ్రోత్సహింపఁ బ్రార్థితులు. ఇట్లు,

బుక్కపట్టణము రామానుజయ్య.

ఉ పో ధ్వా త ము

శ్రీ భాగవతాదులందుఁ గల యీరుక్మిణీకల్యాణము ముఖ్యముగా నాంధ్రలోకమందు మిక్కిలి ప్రసిద్ధ మైయున్నది. ఈచరిత్రము పరమపవిత్ర మగుటయే కాక బమ్మెరపోతనామాత్యుని కవితామృతలహరిచేఁ బూరిత మైయుండుటంబట్టి యతిమనోహరమును నత్యంతభోగ్యమునైన యాంధ్రులం దెల్ల వ్యాప్తి నొంది యున్నది. దీనిని బడియందుఁ బాఠము చెప్పని పంతులును, జదువని బాలుఁడును బాలికయును, బెండ్లిపేరంటములయందుఁ బాడని యువతియు, నుబుసుపోకకుఁ జెప్పకొనని ముసలవ్యయుఁ బూర్వముండుట యరుదు. ఇప్పుడు క్రొత్తగా బయలువెడలుచున్న పాటలును బాఠపుస్తకములును, దమ రచనామాధుర్యమునుబట్టి కాని స్వభావవర్ణనావిలసనమునుబట్టి కాని దీని నించుకయినను బోల కున్నను బాఠశాలావిధుల కనుకూలముగా నుండుట యను యోగ్యతావిశేషమునుబట్టి దీనిని దఱిమివై చుచున్నది. కాని యిందలిశబ్దార్థాలంకారబీజములు బాల్యమందే చదువరులమనంబుల నాటుకొని ప్రాథవయస్సున సాహిత్యఫలప్రద మగుటను బాటించుటలేదు. మహాకవితాశైలి ప్రథమాభ్యాసకులకు దురూహమఁట! దీనియొప్పిదమె కదా దీనియన్వర్తతకు మూల మయ్యె? అన్నిగుణము లుండియు నావిధుల కనుగుణము గాదఁట! తదానుగుణ్యమే బాలపాఠయోగ్యతానూచక మని నూతనసిద్ధాంతముగదా. మఱి యీచరిత్రమే కవితారస మొలుకునట్లును, బాఠశాలావిధుల కనుకూలముగా

నుండునట్లును మఱియొకరూపమునఁ బద్యముననో గద్యముననో యల్లి వెల్లి విరియించినచో నిది పూర్వవ్యాప్తిని మరలఁ బడయవచ్చునుగదా! మరల బాలురహృదయములందు మున్నపోలె సాహిత్యరసబీజావాపము చేయవచ్చునుగదా!

అట్టిరూపమున నిపు డీరుక్మిణీకల్యాణము వచనమున రచింపఁబడిన దని చెప్పఁదగి యున్నది. ఇం దాయాసందర్భములందలివర్ణనము లనఁగా నవతారిక, శ్రీకృష్ణప్రశంస, బ్రాహ్మణదాత్యము, శ్రీరుక్మిణీహరణఘట్టము మొదలగునవి మనోరంజకము లై కవితారస మొలుకుచున్నవి. మఱియు నిప్పటిపాఠశాలావిధుల కనురూపముగా నుక్తిప్రత్యుక్తికలతోను బ్రబంధవిభాగములతోను దక్కినయానుకూల్యములతోను గూడి యుండుటంబట్టి శ్లాఘ్యముగాను నున్నది.

శైలి మృదువు. వర్ణనములు రమ్యములు. అందందు స్వకపోలకల్పితములతోఁ గూడినప్రబంధసంవిధానము సుందరము. కాన సీచరిత్రమును నవీనమార్గమున రచించి పండితులకు రంజకమును బాలుర కుఘ్యుక్తమును గావించిన బు. రామానుజయ్యగారు ప్రశంసార్హులు.

6-10-1916 }
మద్రాసు. }

ఇట్లు,
తంజనగరము తేవప్పెరుమాళ్లయ్య.

అంకితము

శ్రీ సాదామిని సంతతంబు మెఱయన్
 జెల్వారు చిష్టార్థపూ
 రాసారంబుల సాధుచాతకము ల
 త్యానందముం జెందఁగా
 వాసిం గై రవిణీతటంబునను దీ
 వ్యద్దాసనస్యోఘ ము
 ల్లాసం బొందఁగఁ బొల్చు నాఘనుఁడు లీ
 లం గైకొనున్ మత్కృతిన్.

క వి స్తు తి.

సీ. వ్యాసవాల్మీకుల వాసిగా వినుతించి
 కాళిదాసాదుల గణుతి నేసి
 నన్నయ తిక్కన నాచనసోమన
 శంభుదాసాదుల సంస్తుతించి
 పోతన శ్రీనాథ కేతనలకు మ్రొక్కి
 భాస్కరాదుల కెల్లఁ బ్రణతి నేసి
 పింగళినూరన పినవీరభద్రులఁ
 బెద్దనాదుల నెల్ల వినుతి నేసి
 తే. రామరాజవిభూషణు రామకృష్ణు
 స్తోత్ర మొనరించి చిన్నయసూరిఁ దలఁచి
 'యాంధ్రవాల్మీకి' యన నొప్పు నాత్మగురునిఁ
 బొగడి యాగ్రంథరచనకుఁ బూనినాడ.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మశ్రీ నమః.

రుక్మిణి

అ వ తా రి క.

అన్నిదిక్కులనుండి యడవిమెకములు పాటిపోవుచుండెను.

వానిని వెంటాడుచు నొకమేటివిలుకాడు శరపరం
పరలఁ బుంఖానువుంఖముగ నేయుచు నేలఁ గూల్చుచుండెను.
అప్పు డాతనిగుఱి దప్పించుకొని యొకచక్కనిజింక చివుక్కు
చివుక్కునఁ జవుకళించుచుఁ జాలదూరము పాటిపోయి యొక
తపోవనమునఁ గనుమొఱంగెను. దానిని దఱుముకొని పోయి
నందున, నలసటచే నీరుపట్టును గొని, యట నెందును నీటి
పట్టును గానక, సమాధినిష్ఠ నుండిన శమీకుం డను నొక
తపోనిధిదండకుఁ బోయి, “యోయి మునీశ్వరా! నేను దాహ
ముచేఁ దహతహ చెందుచున్నాను. కొంతతోయము దయ
చేయు” మని యడిగి, యతఁడు పలుకకుండుటను జూచి,
యతికుపితఁ డయి “యశారా! ‘వచ్చెను ధాత్రీపతి’ యని
సంభ్రమముతో నన్ను సత్కరింపఁడు. పలుకరించియును
బలుకఁడు. కందోయి విచ్చియుం జూడఁడు. వీఁ డెంతగర్వి
ష్టుఁడు! ముని యైనవాఁడు గుణగర్విష్టుఁడుగ నుండవలవడే!”
యనుచు, ముక్కుపై వ్రే లిడి తల యూచి, తనయండను
బడి యుండిన యొకమృతోరగమును వింటికోపుతోఁ బై
కెత్తి, మిగులనేపుతో “నోతపనీ! నే వచ్చినదే క్కదండ

యిచ్చి కూర్చుండఁబెట్టి యెంత సత్కరించితివి! పురే!
యింతహితకరుండ వగునీ కిదే పూదండ సమర్పింతు” ననుచు
నతనిమూఁపున దానిని వైచి తనపురమున కరిగెను.

జటాజూటమునకును విభూతిరేఖలకును రుద్రాక్షముల
కునుఁ దోడుగఁ గంతమునఁ బా మొక్కటి యెక్కువ యగుట
చే, నామునీశ్వరుఁడు తన్మయతవలన శివస్వరూపమే చెందెనో
యన నొప్పుచుండెను. ఆజడదారిబుడుతఁడు శృంగి యను
నతఁడు వచ్చి చూచి, యితరమునికుమారులవలనఁ బరీక్షి
తొనర్చినకార్య మని విని పటురోషము గొని “యీపామును
వైచినయాభూమిపాలకుఁడు సప్తమదినమునఁ దక్షకఘోషేంద్ర
ముచేఁ గఱవంబడి చచ్చుఁగాత” మని శపియించి, పితృ
సాన్నిధ్యమునకు వచ్చి నిలఁబడి, యా పెనుఁబాఁపపీనుఁగు
తిగియనేరక, కుయ్యో! మొట్టో! యని కూఁకలువెట్టెను.
సమాధి గలఁగుటచేఁ దండ్రి కనులు దెఱచి చూచి, యా
మృతొరగమును దీసి యవలఁ బాటవైచి, కొడుకును జూచి
వృత్తాంతము నడుగ, నతఁడు పరీక్షి తొనర్చినకార్యమును
దా నందుల కట్లు శపించుటనును దెలిపెను. ఆసాధుసత్తముఁ
డదరిపడి, పుత్రునిపకృత్యమునకు నెంతయు సంతాపపడుచు
“నాహా! మహారాజు మనకుటీరమునకుఁ గర మరుగుగ నరు
దెంచుడు, నాతనికి మరియాద లాచరించి హితములతో సత్క
రించి సంతోషపఱిచి యనుషఁగలధన్యులము కాకుండియు,
నతోఁ డేమో న్నాపైఁ బాము వైచెనట్లు పాప మతఁ డెంత
విపాసచేఁ బీడింపఁబడెనో కాని, మనవలన ననుకూలత కలు

గమించే గోపము గొని యీవని నేనె. నీ విది యొక గొప్ప
తప్పగా నెంచి, పరమభాగవతుడుగ నొప్పు నాప్రభున కేల
యీబలుశాప మిచ్చితివి? వృథా నేటికి పాపము మూటగట్టి
కొంటివి కదా! ఆయుత్తరాకుమారుఁ డుత్త రాకుమారుఁ
డని యెంచితివి కాఁబోలు. ఆయభిమన్యుసూనుఁడు కలిపురు
షుని నిగ్రహించి ధర్మమును నాలుగుపాదముల నిలిపి రాజ్య
మేలు చుండుటంజేసి కదా యీరాజ్యము రామరాజ్య మై
చెలఁగుచున్నది! ఆతనిమహానుభావమువలననే కదా యీ
రాష్ట్రమున ధామము లోనగు నుత్పాతము లుప్పశిల్లక
క్షేమముతో వర్ధిల్లుట! మనము నింతసుఖముగాఁ దపముసేపి.
కొనుచుండుట! అకటా! యింకమీఁద నెట్టివికటములు
కలుగనున్నవో! రాజ్య మరాజక ము, యక్రమములు
మొం డయి, జారత్వచోరత్వములు బలిసి, వర్ణాశ్రమాచార
ధర్మములు క్షీణించి, వర్ణమిశ్రమము లవును గదా! నీవు.
కొండికవు గావున నేదియు నాలోచింపక యాతురపడి శపిం
చితి” వని పరిపరివిధములఁ బరితపించి, చేయునది లేక,
ఛాత్రనివహమునందలి యొక్కనిం జీరి “నెవ్వడిఁ బోయి.
కవ్వడిమనుమని కీశాపవృత్తాంతము దెలిపి ర” మ్మని యని.
పెను.

అంత నాపిడుగువంటిబెడిదపుమాట పరీక్షిన్నరేండ్రుఁ
డు విసంగనే, గుండియలు జల్లు మని కాఁపుము కంపించి,
మూర్ఛితుఁ డై కొంతనేపటికిఁ దెప్పిటిలి, యత్యంతచింతా
క్రాంతస్వాంతఁ డై “యహో! నే నేల వేటాడఁ బోవల

యును! పోయితిఁబో, నా కేల యక్కడ దాహ మెత్తవలయును! దాహ మెత్తిన నేమి? కలయ వెదకియు జలాశయము కనుపట్టకుండవలయునా! కన్నట్టకయుండెను సరే, నే నంతటితోఁ బురికి నురిగిరాక, యక్కటా! మానముద్రను ధరించి యున్న యాయోగిశ్రేష్ఠుఁడు యోగనిష్ఠ నున్నాఁ డని వివేచింపక యవివేకి నై యచ్చటఁ బడి యుండిన యా చచ్చిన పామును నే నేల పూనికతో నెత్తి నిరపరాధి యయిన జడ దారిమెడకుఁ జుట్టి రావలయును? ఇయ్యది నాదుకడిమిగర్వ ముచేఁ బొడమినదుర్బుద్ధిగాదే? ఉండనీ, అట్టె నాపొట్టపొగురు చేతఁ జుట్టి వచ్చితిని. ఆరుసికొమరుఁ డది తెలిసి, కోపింపక 'యేమొ పో, రాజ్యమదమునఁజేసి యీ తప్పిదమును జేసె. ఇంతమాత్రమునకా శపింప నెన్నట? శపింప వలయు నన్న నెంతమాత్ర' మని ఊమింపరాదా? సుంతైన దయ లేదా? కట్టా! యిట్టిబెట్టిదపుశాపము పెట్ట నెట్టతనియెదను దలంపు వుట్టెను! ఇట్టులు మట్టు మీఱునట్టు తిట్టను నోరెట్టు లాడెనో!" యని పలుదెఱంగులఁ బలవించి, ప్రతిశాపం బియ్య సమర్థుఁ డయ్య నందుల కియ్యకొనక "యాతని నెగ్గాడుట సరికాదు. మనకు మృత్యువు సమీపించినది. అదియు నీనెప మువలనను రావలసెను. మఱియు, నా కని యక్కడఁ బడి యుండిన యాపాపక శేబరము నాపాలికాలపాశము కాఁబోలును. ఆతపోవనమునకు ననుఁ దీసికొనిపోయి మాయ మైన యాహరిణము మృత్యుదేవత కావలయును. ఆహా! దైవగతిని దప్పింప నెవరితర?" మని చింతించి, "జాతస్య హి ద్రువో

మృత్యు వనునట్లు పుట్టినదే చావు సిద్ధమేకదా” యని శిరము పంకించి, యెట్టుకేలకు “భామవ్యోమసుఖము లల్పములు నని త్యములు. శ్రీహరిచరణస్మరణ మత్యుత్తమము; భవవ్యాధి భేషజము; ముక్తి పదప్రదాయకము; శాశ్వతసుఖసంధాయకము. కావున నదియ యవశ్యక ర్తవ్య” మని యుంకించి, వై రాగ్యము వహించి, జ్యేష్ఠతనయుని జన మేజయుని రప్పించి, యాతనికి సర్వస్వము నొప్పించి, రాజ్యమును బాలింప నుత్తరు విచ్చి, తాను భాగీరథీప్రాంతమున కరిగి, యటఁ బ్రాయోప విష్టఁ డై తనదుహృదయపంజరమున హృషీకేశుఁ డను రాజ కీరము నునిచికొని చంచలత యను మార్జాలమును రానీక జాగరూకతతో నుండెను.

ఈయుదంతము విని సంతాప మొంది నార దాంగిరస పర్వత భరద్వా జాత్రి గౌతమ వసిష్ఠ విశ్వामి త్రాగస్త్య కణ్వ దేవల పరశురామ పరాశర వ్యాస ప్రభృతి దేవర్షి బ్రహ్మర్షి రాజర్షి గణంబు శిష్యుకోటిసమేతముగా నాచోటు నకు వేంచేసెను. అంత నా విరజ స్తముఁడు భరతకులసత్త ముఁడు సానందుఁ డై వారలకు సాష్టాంగదండప్రణామ మొనర్చి కూర్చుండ వేడి, చేమోడ్పుతో నిజవృత్తాంతము సాంతముగ విన్నవించి, “తాపసవర్యులారా! పాపవిమోచన మొనరించి కృతకృత్యునిఁ జేయుఁడు. ‘కాలము ఝరీవేగ తుల్యము; కాయము బుద్బుదప్రాయ’ మని వచించెడి మీభోటి పెద్దల సుద్దు లింతదనుక మనసునకు స్ఫురింపక కాలహరణము సేసితిని. నా యీచరమదశయందుఁ బరమ

పురుషుని వేదిత్రచరిత్రములు మూరు వినిపించి నాదుజన్మము సార్థకము గావింపుడని వేదిధంబులఁ బ్రార్థించు సమయమున, నాతని పుణ్యవశమ్మున నయ్యెడకు సద్గుణాలయుఁడు శ్లోనభక్తిమయుఁడు విజితేంద్రియుఁడు నగు శుకబ్రహ్మము వినియంచేసెను.

అంతట నాతనిప్రభావము నెఱిగినవా రగు నాముని పుంగవులు లేచి యెదురేగి, తాము వేల్పుఁబెద్ద కఙ్గాసనమును బొనఁగ నొనఁగి పెద్దసేయుమాడ్కిఁ దమమధ్యమున శుకమహర్షి నుపవేశింపఁ జేసిరి. పాండవపౌత్రుఁడును బరమానందభరితుఁడై శుకయోగీంద్రునికి సాంద్ర మగు భక్తితోఁ బ్రదక్షిణనమస్కృతు లాచరించి, యాతిధ్య మిచ్చి యత్యంతము పూజించెను.

మఱియును దారామండలిమధ్యమున వెలుంగు చలి వెలుంగువలెను దారహారమునందలి నాయకమణింబోలెను మునిజనమధ్యమునఁ దేజోవిరాజమానుఁడైన వ్యాసమహర్షి నూనునిఁ గనుఁగొని పరీక్షిజ్జనవరేణ్యుఁడు కరకమలములు ముకుళించి యిట్లనియె:

“మునికులసార్వభౌమ! విప్రశాపంబు ప్రాపించి పారములోనఁ బ్రాణవియోగముఁ జెందనుండునాకు నప్రమేయుఁ డగుభగవంతుని గుణకథనములు వర్ణించి చెప్పి, నను ధన్యునిఁ జేయుము. మఱియు సాధుసందర్శనము సర్వపాపనాశకము. భవదోగమగుము మదీయభాగ్యసూచకము. శరీరము నశ్వరీము. అట్టికాయము పోవుటకై జరితపించుట

హేయము. ఆత్మ నిత్యము. అయ్యది కడతేట్టుటను జింతించుట శ్రేయము. కావున, మహాత్మా! జన్మసాఫల్యమునకై సన్మార్గం బానతీయవే” యని వేడికొనుటయు, గ్రీడిమను మనిమేలిప్రశ్నమునకు నెంతయు నలరి, “భరతకులప్రదీపా! ప్రథమగణ్య మగు నీదు సంప్రశ్నము జ్ఞానులు మెచ్చుదగినయది. నీకు శుభం బగుఁగాక! గృహస్థు లాత్మతత్త్వ మెఱుంగరు. జననమరణప్రవాహరూప మయినసంసారసాగరమున ధనేషణ దారేషణ పుత్రేషణము లను నీషణత్రయముచేఁ జిక్కి, యీశ్వరచింతన దక్కి, ప్రపంచము మిథ్యయని తెలియక, దినదినము నాయుర్దాయము తఱుఁగుచున్నదని తలపోయక, వెక్కురులై మురియుచుందురు. భగవంతుని నాకర్ణించుట వర్ణించుట ధ్యానించుట సేవించుట సకలకలుషహరమును సర్వశుభకరము నగు. అంత్యకాలమున గోవిందచరణారవిందసంస్మరణము జన్మరాహిత్యమునకుఁ గారణము. కావున, వత్సా! పరమపావన మగు భాగవతమహాపురాణము వక్కాణించెదను. విన నవధరింపు” మని, యాతనికి శుకాచార్యుఁడు బ్రహ్మవిద్య బోధించి, భగవంతుని బహువిధావతారభవ్యచరితములను వర్ణించి చెప్పచు, భరతకులతిలకుఁ డగు పరీక్షిజ్ఞనపాలకునకు వెండియు ని ట్లనియె: “వత్సా! భగవంతుఁ డగువాసుదేవుని లీలావతారమును శైశవవై భవమును వింటివి కదా. ఇక నాగోపాలుఁడు తనదు విరోధులను జైద్యమాగధసాశ్వాదులను గలనక గెలిచి భీష్మకపుత్రీమణిని శ్రీరుక్మిణిని రాక్షసోద్వాహమునఁ జేకొని

నది చెప్పెద విను” మనవుడు, గ్రీడిమనుమడు కాతుక మెలర్ప “వాచంయమివర్యా” వాచామగోచరమగు వైష్ణవ సత్కథనములను నీవు వాకొనుచుండ, నే నూఁకొనుచుండ, నా కాకొనుటయును దాహ మెత్తుటయును లేవు. అమృత మును గ్రోలునటు లానంద మంతకంతకు నభివృద్ధి నొందు చున్నది.

ఇంతియ కాక,

క. భూషణములు చెవులకు బుధ

తోషణము లనేకజన్మదురితౌఘిని

శోషణములు మంగళతర

భూషణములు గరుడగమనుగుణభూషణముల.

(భాగవతము.)

కావున, మహానుభావుఁ డగు వాసుదేవుని కల్యాణము విన నువ్విఘ్నముచున్నాను. సాకల్యం బేర్పడఁ జెప్ప” మని ప్రార్థింపఁగాఁ, బార్థివేంద్రునకు వ్యాసనందనుఁ డిటులు వాక్రుచ్చెను.

కథాప్రారంభము

రాజధాని.

ప్రకృతిస్వరూపములచేతను శీతోష్ణస్థితులచేతను మహాఖండమును బోలిన యీ భరతఖండమునందలి విదర్భదేశమునకు మండన మయి కుండిన మను రాజధాని సర్వైశ్వర్యములతో రాజిల్లుచుండును. అందు విప్రులు వేదవేదాంగపారంగతు లయి విజ్ఞానవిశిష్టు లయి విలసిల్లు చుందురు. క్షత్రియు లస్త్రశస్త్రవిద్యలందును గజాశ్వారోహణమందును సమర్థు లయి మహాబాహుబలాధ్యు లయి యవక్రవిక్రములయి భండన మన దొడ్డిపండుగుగ భావించి సంతతము చివ్వకుఁ గాలుద్రవ్యచుండును. బేరులు కుబేరునింబలె లక్ష్మీసంపన్ను లయి వాణిజ్యవ్యవసాయములందు సమర్థతాసక్తులు కలిగి పాటువడి యర్థము మిక్కుటముగ గడించి, వ్యర్థముగఁ గూడఁబెట్టక—డమ్మన్న దే దమ్మిడి కూడ నెత్తుకొని పోవువారము కానేరము. ధర్మ మొక్కటే వెంట వచ్చునది యనిదానధర్మములు సేయుదురు. శూద్రులొ సదాచారపరు లై యేతద్వర్ణత్రితయమునకు నిష్టానువర్తులుగను సదా శుశ్రూషాపరాయణులుగను బ్రవర్తించి సచ్ఛాద్రు లనిపించుకొందురు. వీరు కాక కావ్యేతిహాసప్రబంధనాటకగ్రంథముల గుణరసాలంకారభావితముగను భావగర్భితముగను విరచిం

చుటయందుఁ బ్రవీణు లవు సత్కవులును, నిజకటాక్షపీ
క్షితశారదు లయి విద్యావిశారదు లయి తర్కమీమాంస
జ్యోతిషవ్యాకరణాదిశిక్షల విచక్షు లయినవిద్వాంసులును
విరాజిలుచుందురు. శిల్పకళానైపుణ్యముచే విశ్వకర్మకల్పు
లగుశిల్పులును, జిత్రవిచిత్రములుగఁ జిత్తరువులఁ జిత్రించుట
యందు నేర్పరు లగుచిత్రకారులును భాసిల్లుచుందురు. సరస
సంగీతవేత్త లయి రాగతాళజ్ఞానసంపన్ను లయినగాయకు
లును వైణికులును వైణవికులును, మఱి, తోడ్పిఠైరపికల్యాణి
మోహనసావేరిశంకరాభరణేత్యాదిరాగప్రయుక్త మగు పల్లవి
పాటలకు సరిగఁ దాళమానములు మెఱయ వాయించుట
యందు సమర్థు లగు మార్దంగికులు నొప్పుచుందురు. భరత
నాట్యమునందుఁ బ్రావీణ్యము మెఱసి, భగవంతునిఁ గూర్చి
భవ్యతమము లగుకీర్తనములు తంబుఱనాడముతో సుస్వర
భాస్వరవికస్వర మగు కంఠస్వరమును మేళగింపఁ జేసి సరస
సంగీత సాహిత్య జ్ఞానసంపదతోఁ బరమశ్రావ్యముగ గాన
మొనర్చి, వీణాది తంత్రీవాద్యముల సధిక సామర్థ్యముతో
వాయించి, సర్వజనుల మనముల సంతోషపఱచు వెల
యాండు వెలయుదురు. మఱియు, సవిస్తారము లగు
సమస్తప్రస్తువులతోడఁ గూడిన విక్రయాంగణములును, గజ
శాలలును వాజిశాలలును గోశాలలును నాయుధశాలలును
సంస్కృతపాఠశాలలును దాళపత్త్రగ్రంథాలయములును నా
యుర్వేదవిద్యాలయములును వైద్యాలయములును దేవాల
యములును, నగాధములగు నగడ్డలును, నత్యున్నతము లగు

మేడలును, వినోదకరము లగు నుద్యానములును, వినిర్మల జలసమృద్ధము లగు వాపీకూపతటాకములును, నడగొండలో యన న్నొప్పు మదపు టేనుఁగులును, మహాజవన త్వములు గల తురంగములును జెలంగుచుండును.

రాజకుటుంబము.

అట్టి నగరరాజమును ధార్మికుఁ డగు భీష్మకమహా రాజు మతిమంతు లగు మంత్రులఁ గూడి సత్యపరిపాలనము సేయుచుండెను. ఆరాజేంద్రునికి నిజధర్మపత్నియందు రుక్మి రుక్మరథ రుక్మబాహు రుక్మకేశ రుక్మనేత్రు లను నేవురు పుత్రులు గలిగిరి. వెండియుఁ గొండాకకాలమునకు నా యిల్లాలు చూలా లగుడుఁ, దానును భర్తయు, 'సీతడవ యాఁడునిసువు పుట్టునా' యని కొండంతయాసతో వెండి కొండ వేల్పునకు వేయిమొక్కు లిడుచుండిరి. అంత నవమా సములు నిండుటయు, నారాజకాంత మంగళకర మగునొక పుణ్యదినసమున, మంగళదేవతాంశముతోఁ గూడి, నేత్రో త్సవము సేయు నొక్కకుమారీరత్నమును గనియెను.

అప్పుడు క్షీరసముద్రుఁడు తనదుముద్దుఁగూతురు భువి నవతరించె నని పరమసంతోషము నొంది యాచక్కని పాపక్షై కనకకలశములలో దివ్యక్షీరము సతిత్వరితగతిం బంప, వానిలోనిక్షీర మొలికెనో యనురీతి నానాతిస్తనముల నుండి పాలు ప్రవించెను. ఆమెకను లానందబాష్పములతో నిండిపోయెను.

భీష్మకుండు తనకుఁ బుత్రిక జన్మించినందులకు నమం దానందము నొంది, సత్పాత్రులకు హేరాళ మగుధనాదిక మును ధారాళముగ దానము చేసెను.

సూతికామందిరమునందు దాదు లాబిడ్డ నెత్తుచుఁ బట్టుచు, బాలెంతరాలికిఁ బథ్యములఁ బెట్టుచు భద్రముగఁ గాచుచుండిరి; పదునొకండవనాఁడు తల్లిబిడ్డలను జలక మార్చి పురుడు తీర్చిరి. అపుడు నృపుడు తన్నుఁ బురుడు సేయు భాగ్యవంతుఁ డిలను గలఁడే యని యలరుచు, నప రంజిబామ్మ నపహసించు తనముద్దులేఁబట్టికి నవిభవముగ జ్యోతిషశిఖామణులచే జాతకము వ్రాయించి 'రుక్మిణి' యని నామకరణము చేయించెను.

స్త్రీ వి ద్య.

ఆ చక్కనియాడుకూన వృద్ధిచంద్రునివగిది దినదిన ప్రవర్ధమాన యై యైదేడులబాల కాఁగానే రాజచంద్రుఁడు విద్వాంసులను రావించి తనగారాబుఁగూఁతునకు విద్యాభ్యా సము చేయించెను. అది మొద లాబాలామణియు సూక్ష్మ బుద్ధికిఁ దోడు శ్రద్ధయుఁ గలిగి యొజ్జలకు మాటిమాటికిఁ జెప్ప వలసినశ్రమము నీక సూటిగ విద్యలఁ గలుచుచు, నతి శీఘ్రమున సంస్కృతమునను దేశభాషలందును బాండిత్యము సంపాదించెను. ఆమెకు సకలశాస్త్రములు కరతలామలక మయ్యెను. ఆవిదుషీమణిహృదయమే యొకపుస్తకభాండాగార మయ్యెను. ఆగ్రంథశాలకు జ్ఞానమే కార్యదర్శి యయ్యెను. సుగుణగణము పాఠకమహాశయబృంద మయ్యెను.

రుక్మిణీదేవిబాల్యదశ.

మఱియును బ్రతిదినము రుక్మిణి యించుకతడవు తన యీడుబాలికలతోడఁ గూడి చెండాట యాడును; కొంతసేపు గుజ్జెనగూల్లు వండి తోడిబాలలకు వడ్డించును; ఒక్కింతసేపు చెలులతో డాగురుఘాత లాడును; ఒకకొంతసేపు తూగు టుయ్యెల నూగును; ఒక్కించుకతడవు నెచ్చెలులుం దాను నొండాకొరైలకుఁ బిట్టకతలు కడు వేడుకగాఁ జెప్పికొందురు; విడికతలు విడిపింతురు; పోడ్డిపాటలు పాడుదురు; బుద్ధి కుశలత మెఱయఁ జదరంగ మాడుదురు. ఒకనాడు రుక్మిణి తోడిబాలలతోడఁ గూడి మిఘనవిగ్రహములను బెట్టుకొని గౌరీశంకరు లని పేళ్లు పెట్టి పెండ్లి యొనర్చును; ఒండాకనాఁ డాజతబొమ్మలను లక్ష్మీనారాయణు లని భావించి కల్యాణముసేయును. మఱియొకనాటి కాప్రతిమలకు సీతారాము లని నామము లిడి పరిణయ మొనరించును.

ఈరీతిగాఁ జదువుకొనెడివేళ పోగా మిగిలినవేళల నా బాలికామణి సఖులఁ గూడి బాల్యవిసోదములఁ దేలియాడుచు దుఃఖ మనునదియే యెఱుంగక కడు గారాబముతోఁ బెరుగు చుండెను.

శ్రీకృష్ణప్రశంస.

అంతట విదర్భభూమిశునకుఁ దనయనుంగుఁదనయకుఁ దగినమగనినిమిత్తము విచారము కలిగెను. ఆయనయాస్థానమునకు సాముద్రికకళాస్రపారగులును, విజ్ఞానవృద్ధు లగు

వయోవృద్ధులును వాలాయము వత్తుచుపోదురు. అట్టిసమయముల నామచ్చెకంటి నెచ్చెలులతోడ నచ్చటికి వచ్చుటయును దట్కించును. అప్పుడు వా రాయెప్పలకుప్పను జూచి యుప్పొంగి, “రాజోత్తమా! యీరాజముఱికిఁ దద్దయుఁ దగిన పురుషుఁడు పురుషోత్తముఁడు ద్వారకావాసుఁడు. ఆతఁడు మన్మథసౌందర్యమును హేమాచలధైర్యమును హిమాచలస్థైర్యమును సాగరగాంభీర్యమును మహాదోర్బీర్యమును మృగరాజశౌర్యమును విశేషైశ్వర్యమును బరమాదార్యమును బ్రాకటచాతుర్యమును వచోమాధుర్యమును గలవాఁడై, సాధుజనకైంకర్యధుర్యుఁడై సంశ్రితరక్షణకలాధౌరంధర్యుఁడై యమానుషకార్యుఁడై యొప్పుచున్నాఁ”డని వచించి మఱియు నిరూపణపురస్కరముగ నీప్రకారము ప్రశంసించుటః

“అలరాజగోపాలుఁడు—దేవకీవసుదేవనందర్శితదివ్యగాత్రుఁడు పితామహప్రముఖామర్త్యకృతస్తోత్రుఁడు - పూతనాసంహారకుఁడు శకటాసురమారకుఁడు - తృణావర్తదైత్యవిదారకుఁడు గోవర్ధననగోధారకుఁడు - నందయశోదానందవర్తనుఁడు కాళియఘణిఘణానర్తనుఁడు - కబళీకృతదావపావకుఁడు గోపాంగనాహృదయంగమహావభావకుఁడు - కుబ్జామనోరంజకుఁడు కువలయాపీడమదభంజకుఁడు - చామూరముష్టికహింసకుఁడు కంసమాతులధ్వంసకుఁడు - అక్రూరా లయపావనుఁడు అఖిలజగన్మోహభావనుఁడు - దుష్టజనశిక్షకుఁడు శిష్టజనరక్షకుఁడు - సకలజనమంగళావహుఁడు

“లీలామానుషవిగ్రహం” డని యా కోవిదులు గోవిందుని విచిత్రచరిత్రము నగ్గలికముగ నగ్గింతురు.

ఇటులు వారలు శ్రీకృష్ణుని వర్ణించిన నాకర్ణించి భోజ భూజాని యాతనికే తనకూతు నొసగుటకు మిక్కిలి మనసు కలిగియుండెను.

అంతిపురమున సైతము రాణి మొదలుగా రాణించు రాజకాంతలు బుధులవలనను బంధులవలనను గృష్ణునిగూర్చి విని, యదియ యను వగుమను వని తలచియుండిరి.

అన్యోన్యవ్యామోహము.

ఈవిధముగ రాజసభ యందును సంతకపురమునందును వనజలోచనునిగూర్చి విని విని రుక్మిణి ‘యాతడే తగినవరు’ డని మనంబున వరించెను. మఱియు, నాతనిప్రశంస వచ్చి నపు డెల్ల జెవి యొగ్గి వినుచుండును. శిశుపాలుడు భోజవంశ మునఁ జేరినవాడు కావున, బంధువులలోని మాటకారులు రుక్మిణిని జూచి “రుక్మిణీ! నీవు చేదేభర్తను బెండ్లియాడె దవా?” యనిన, మండిపడి వారిని గసరును. “అమ్మా! యది పోనిమ్ము. తెలియక యడిగితిమి. కృష్ణమూరిని బెండ్లిచేసికొనెదవా?” యనిన, సిగ్గునఁ దల వంచి నవ్వుచు నట నిలువక తుఱ్ఱునఁ గాటిపోవును. అప్పుడు వారలు “అమ్మలారా! మనరుక్మిణి పోయి పోయి నల్లవానిఁ గోరెను జూచితిరే!” యని మేల మాడుదురు.

ఈ పరమకల్యాణి నిరుపమగుణరూపవివేక శీలాతిశయ
యశోవల్లిక యెల్ల దేశముల నల్లుకొనియుండుటంజేసి, ద్వార
వతియందు యదుకులతలకుఁ జామ త్తకాశినియే తనకు నుత్తమ
పత్ని కాఁగోరి యుండెను.

ఈప్రకారము వారిరువు రొండొరులఁ బెండ్లాడవలయు
ననెడుకోర్కెలు పెచ్చు పెరుగుటతో వయస్సు కూడ హెచ్చు
చుండెను.

రుక్మిణీయావనప్రదూర్భావము.

అంత నాబాలికారత్నమునకు - నుద్యానవనమునకు
వసంతకాలము సంప్రాప్త మగునటులు - నవయావన మంకు
రించెను. ఆచానమెయిఁదీఁగ, రత్నము సానఁబట్టినటులు,
ప్రజ్వలించెను. ముఖకమలము వికసించెను.

దర్బారు.

పదపడి యొకనాఁడు భోజభూకాంతుఁడు పురోహిత
మంత్రిసామంతబంధుమిత్రులతోడఁ గొలువుకూటమునఁ జన
చిన్నారితనయకు నను వగు మనువువిషయమై యాలోచించు
తఱిఁ గఱివేల్పును బ్రస్తావించెను. అది విని రుక్మి యను పెద్ద
కొడుకు “ఎట్టెట్టా? మనరుక్మిణిని దుద కాపశుపాలునకా
యీ నిశ్చయించితివి. కాకిమెడకు దొండపండు కట్టినటు
లున్నది? చాలుఁజాలు. మేలు పలికితివి. అటువదియెండ్లు
చెల్లి యరులుమరు లాయెను. నాదున్నేహితునికి సుగుణభూషి
తునికిఁ జేదిభూపాలునికి శిశుపాలునికి నియ్యక బూనుము. నీ

వెడఁగుతనము మాను” మని యధిక్షేపించి యొక్కవస్తుగఁగ నిర్బంధించెను. ఆవృద్ధరాజు పుత్రవాత్సల్యమునను..వాని మాట జవదాటలేనివాఁ డగుటవలనను లోయిడి, వానియిష్టముచొప్పున నొప్పుకొని శిశుపాలునకు శుభమును బ్రార్థించెను.

బ్రాహ్మణదాత్యము.

ఈ వృత్తాంతమును విని రుక్మిణి కడుంగడు విచార గ్రస్తయై కర్తవ్యము యోజించి, నచ్చెలిని బంపి పరమాత్మఁ డగు నొకబ్రాహ్మణుని రావించి, యాతని కెరఁగి కన్నుల నీరు పెట్టుకొని “యోధరామరా! నాదార్భాగ్యము వింటివే! దురాత్ముఁడు నాయగ్రజన్ముఁడు రుక్మి యనువాఁడు నన్నుఁ ‘జైద్యునకే యిచ్చెద’ నని పట్టు పట్టియున్నవాఁడు. నా తండ్రియు ‘నట్ల కాని’ మృని, యొక కమ్మను లిఖించి శిశు పాలునికిఁ బంపినాఁడు. కనుక, నాపయి జాలి గొని సత్వరముగ ద్వారకానగరమున కేగి వనమాలికి నామనోరథమును నందుల కాటంకముగ నాపెద్దన్న చేసిన వివాహనిశ్చయమును దెలియం జెప్పి యతని వేషగ యిచ్చుడును. దోషివేషము యని వేడుకొని యొక లేఖను లిఖించి, యదియు ద్వారకానగరమున కొసంగఁగోరెను.

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయము
గ్రంథాలయము
కొత్తూరు పంథా-33239
జూలై 9-10-2020

ద్వారకా ప్రయాణము.

“అమ్మాయి! నేఁ బని వినియెదను. నీవు పోవు

కుండుము. శీఘ్రకాలముననే యతనిం దోడ్కొని వచ్చెద” నని యప్పుడే ‘జయ పరమేశ్వర’ యని బయలుదేటి ఘూర్జర

మార్గము వట్టి హుటాహుటిగ నడచుచు, నూరువల్లెలు బయళ్లు పెక్కులు గడచిపోవుచుండెను. అట్లు పోవునపు డాసాధుశిరోమణి పరమాత్ముని ధ్యానించుచు నొకపరి 'పాహి మాం పరమప్రభో!' యనును. ఒకసారి 'రక్ష తు మాం రక్షా పతే!' యనును. వేఱొకసారి 'నమః పార్వతీపతయే హర! హర! మహాదేవ! యని యుచ్చరించును. మఱియొక్కతూరి 'స్వామి! దయానిధే! సర్వలోకశరణ్యా!' యని పరబ్రహ్మ స్వరూపమును సంస్మరించును. ఇటు లా వైదికశిఖామణి పారమార్థికచింతతో నరిగి యరిగి, యవససముద్రతీరమును దఱిసెను. ఆసముద్రము దిబ్బండలమునఱకు నీలంపుచుప్ప టముంబోలెఁ గన్పట్టుచుండెను. అది తరంగములచేఁ జెల రేఁగుచు ఘూర్ణిల్లుచుండెను. మీనములు మిట్టిపడుచుండెను. అందుఁ బయనించు నొకలు దూరమునఁ జూపుచుండెను. చల్లనిగాలి వీతెంచుచుండెను. ఒడ్డున సైకతములు చెన్ను మీఱుచుండెను. ఈరామణీయకమును దిలకించి బ్రాహ్మణ కులతలకుఁడు భగవత్సప్తప్రవేచిత్ర్యమున కచ్చెగు వొందుచు, నటనుండి కదలి చని యనతికాలముననే, సిరి నిచ్చలు కాఁపు రము సేయు ద్వారకాపురమును జేరెను.

ద్వారకాపురి.

అందలి గోపురద్వారములు మంటపములుఁ బ్రాకారములుఁ గోటలుఁ దోటలుఁ దటాకములుఁ గనులపండువుగ నాతఁడు గనుంగొనుచుఁ జని, రాజవీధులందలి రమ్యసౌర్యములును వాడవాడలమేడలగోడలపైని జిత్రింపఁబడిన శ్రీకృష్ణ.

లీలావిలాసములును మార్గవశమ్మునఁ జూచుచుం బోవుచు,
నొక్కచో నొకానొకవెలవెలంది వేణుగానవిలోలునిఁగూర్చి
యొకజావళి పాడుటను శ్రవణానందముగ నాలకించుచు, వే
టొకచో నొకయాటవెలఁది గోపికామనోహరునిగుఱిచి యొక
తేటగీతిని శ్రావ్యముగఁ బాడుచు నభినయించుచుఁ దైత్తిక్క
యని యాడఁ, జూపలు 'బళి! సెబాన్! బాగు బా!' గని
కొనియాడ, నదియుం దిలకించుచు నేదిక్కునఁ జూచిన,
జనులు కృష్ణప్రశంసయే చేయుచుండుటను వీను లలర నా
లించుచు నాలస్యము సేయక సాగిపోయి రాచనగరు చేరెను.
హజారమున సామంతరాజులు చాలఁగాలము ద్వారకానాథుని
దర్శనమునకై కాచుకొని ప్రభువును త్తరువునకు వేచియుండు
టను బ్రాహ్మణుండు కాంచెను. బ్రాహ్మణులకు నడ్డంకి లేదు.
ధారాళముగ లోనికిఁ బోవచ్చును. ఆ విప్రోత్తమునిఁ గనుఁ
గొన్నతోడుత నె, యం దొకద్వారపాలకుండు క్షీప్రంబున
సంతకపురమునకుం బోయి, విభునకు విప్రాగమనంబు విన్న
వించిన, నాద్వారకాపాలకుండు సంభ్రమంబు గొని, సత్వర
ముగఁ దోడుకొని రా ను త్తరువుచేసెను.

అంతఃపురము.

వాడును 'చిత్తము దేవర!' యని త్వరితముగ వచ్చి
యాభూదేవునిఁ గొనిపోయి సౌధంబుఁ జేరెను. అంత,
బ్రాహ్మణక్షియుం డగు వాసుదేవుం డాసనంబు వాసి యెదు
రేగి 'దాసోహ' మ్మని దండవత్ప్రణామమ్ము గావించిన్.
'శీఘ్రమేవ వివాహసిద్ధిరస్తు' -అని దీవించెను. అందులకు నండ

సందనుడు మందస్థితము చేసి యాతనిఁ గాంచనవీరము
మీఁదఁ గూర్చుండఁబెట్టి యొకజాళువాజాలవల్లికలోఁ బాద
ములఁ బాద్యముచేఁ గడిగి బత్తిమీఱఁ దనయుత్తరీయమునఁ
దడి యొత్తి, యాతీర్థమును మూర్ధముపైఁ జల్లుకొని, పూజించి,
రాజభోజనం బగు పంచభక్ష్యపరమాన్నములు పెట్టించి కడుఁ
బ్రీతితో విచారించెను.

అనంతరము, ధరామరుని సుఖానీనునిఁ జేసి, రామా
నుజుఁ డాతనియడుగుదమ్ములను- శంఖచక్రములు పట్టు కర
పల్లవముల- మెల్లన నొత్తుచు నతనితో నిట్లు మంగలించెను.
“భూసురవర్యా! మీయట్టిమహాత్ము లిచ్చోటికి విచ్చేయుటం
బట్టియే యియ్యది భవన మయ్యెను. లేకున్న, వనముతో
సాటియే కదా. ఇవ్విధముగా మద్భుతము పావనము సేసి
నన్ను ధన్యునిఁ జేయన కాదె మీరు వేంచేసినది!—విప్ర
కులావతంసా! యేసీమను మీవాసము? దానికిఁ బ్రభు
వెవ్వఁడు? అతఁడు ధార్మికుఁడే? సర్వజనరంజకుఁడే? అతని
వలన మీకుఁ గుశలమే? రాజ్యము సాధుజనపూజ్యమే?
తత్పురజనులు సత్రవర్తనులే?” యని మాటకారి యగు
శౌరి కుశలప్రశ్నము సేసిన, నందుల కతండు “పుండరీకాక్షా!
కుండిననగరము మామకనివాసము. దానికిఁ బ్రభువు భీష్మక
నామకరాజవరేఁబ్బడు. అతఁడు ధార్మికుఁడే; సర్వజనరంజ
కుఁడే. అతనివలన నాకుఁ గుశలమే. రాజ్యము సాధుజన
పూజ్యమే. తత్పురజనులు సత్రవర్తనులే” యని ప్రత్యుత్తర
మిచ్చెను. కృష్ణుఁ డది విని “బళిరయ్య! యయ్యదియ నగ

రము. అట్టిగుణములు కలుగకున్న, గరము కాఁ దలఁచవలదే. అటు లుండని రాజు తరాజు కదే!" యని యానందించెను.

అపుడు ధర్మదేవుఁడు దేవదేవుఁ డగు వాసుదేవుని యుపచారములకును హితవచనములకును భక్తసౌలభ్యమున కును నెంతయు సంతసించి, యొకపరి కనులు మూసి విచ్చి చూచెను గదా—వేదవిత్రముఁ డగు నావిప్రసత్తముఁ డం దెల్లెడల విలసిల్లుచున్న నిలుపుటద్దములందు విష్ణుత్వము బహిః ప్రకాశముగా నిజహృద్ధ్యానగమ్య మగు శ్రీకృష్ణుని దివ్య రూపము ప్రతిబింబించుటను గాంచి 'సర్వం విష్ణుమయం జగ' త్తను వేదవాక్యమును సంస్మరించి, వచ్చిన కార్యమునుగూర్చి వనజాక్షునితో ని ట్లనియె:

రుక్మిణీగుణరూపవర్ణనము.

ఆరాజేంద్రునకు రుక్మిణి యని యొకకన్యకామణి కలదు. శ్రీగంధముతోఁ గర్పూరకుంకుమములు మిళిత మయి మిక్కిలి పరిమళించుపగిది నామోరూపమునకుఁ దోడు సద్గుణమును వివేకమును వెలయుచుండును. కావున, నీ వామగువకు నీ కామగువయుఁ దద్దయుఁ దగుదురు. ఇది తథ్యము. ఆ కల్యాణి నీకే దాస్యము సలుపఁ గోరి కల్యాణాత్మక మైన సందేశము నీకుఁ బంపెను. అవ్వరాంగనరూపలావణ్యము లభి వర్ణించెద నాకర్ణింపుము:—పదములు పద్యములు - జంఘలు కాహళలు - మధ్యము మృగేంద్రమధ్యము - కరతలములు పల్లవములు - కంఠము శంఖము - అధరము పద్మరాగము - రదనములు కుండకుట్టులములు - నాసిక చంపకప్రసూనము -

లేడెక్కులు నిగ్గుటగ్గుపుముక్కలు - శ్రవణములు శ్రీకారములు - నయనము లిందీవరములు - నెన్నుదురు నిండుచందురుడు - మందహాసము చంద్రకాంతివిలాసము - కంఠస్వనము వీణానికవ్వణనము - కేశవేశము భ్రమరపాశము - తనుద్యుతి సాదామని - తనువు తీవ.

ఈరీతిఁ బద్మినీజాతిసాముద్రికలక్షణముల నొప్పుచక్కండనము గలయాచక్కెరబొమ్మ యొకకమ్మను లిఖించి యిచ్చెనని యద్దాని నాతని చేతికిచ్చెను. యదుకులతిలకుడు మొలకనవ్వులు మోమునఁ దులకింప, నది యందుకొని, విప్పి చూచి, యాణిముత్యములగబోని గుండ్రని యక్కరములను మెచ్చి, యక్కఱ మీఱ నిట్లు చదువుకొనియెను:

రుక్మిణీలేఖ.

భువనైకసుందరా !

భవదీయసచ్చరితము నిచ్చటికి నిచ్చలు వచ్చుచుండెడు సాముద్రికశాస్త్రపారీగులవలనను బుధజనులవలనను వీనుల విందుగ విని విని పిన్ననాడుసుత నిన్నె కోరియున్నదాన. నా తల్లిదండ్రులును నీవే యల్లుడు కాఁగోరియుండిరి. నాపెద్దన్న రుక్మి యనువాడు చైద్యునకే న స్నీయవలయు నని చలము తోడఁ బంతమాడి చేదిపతికి లేఖ సంపియున్నవాడు. నేను నిన్నుఁ దక్క నన్యుని, నీదుపదములయాన కోరనిదానఁ గాన, నాశిశుపాలుని గిశుపాలుని వరియింప నొల్లనే యొల్లను.

తొల్లి రావణాసురుడు దుర్మోహము గొని లోకమూత యగు సీతాదేవిని రామచంద్రుడు లేనిసమయము చూచి

కొనిపోయినట్లు చైద్యుడు దుర్మదాంధుఁ డయి నీయర్థాంగి నగునన్నుఁ గొనిపోయెద నని కనుపెట్టి యున్నాఁడు. కావున నీవు కరుణించి యతిరయమునఁ జతురంగసైన్యములతోఁ దరలి వచ్చి, చైద్యమాగధాదివైరివీరుల నని నిర్జించి, నీదుపరా క్రమమే కన్యాశుల్క మొనరించి రాక్షసవివాహమున నన్నుఁ జేకొని పొమ్ము వచ్చెదను. అయిన, సంతిపురమున నుండునింతి నెటులు తే నగు నని యాలోచింపఁ బని లేదు. అందులకు నదుపాయం బొండు గలదు. పెండ్లికి ముందు పెండ్లికూతును మావారు కులదేవత యగు హైమవతికి మ్రొక్కఁ బంపుట కులాచారము. ఏను నట్ల నగరు వెల్వడి పోయి పార్వతీదేవికిఁ బ్రణమిల్లునపుడు ననుఁ గొనిపొమ్ము. నీ పుష్పేతించుపక్షమున, నేను నిన్నె చింతించుచుఁ బ్రాణము ల్విడిచి యెన్నిజన్మముల కైన వ్రతము లాచరించి యాచరించి నిన్నె పెండ్లాడుదానను.

మదీయ మానససరోవర రాజహంసా ! యదుకులో త్తంసా ! పాపధ్వంసా ! నీమంజుభాషల విననిచో నీశ్రవణ రంధ్రములకలిమి యేల? పాముల కిర వగు పాడుబొందలకుఁ గూడఁ దీసిపోయినవే యగును గదా? నీ వనుభవింపనిచో, మెఱపుఁ బోని యెఱపు గల యీమేనితీవలవణ్యమునకుఁ బ్రయోజన మేమి? నిన్ను త్కణక్షణమును వీక్షింపని చక్షు పులసులక్షణ మది యేల? గవాక్షమునకును లేవా కన్నులు? నీదుసేధరసుధారస మానలేని జిహ్వకు వివిధమధురఫలరసా స్వాదనము దా నెందులకు? నీవనమాలికగంధము నాఘ్రాణింపని. ఘ్రాణమునకు బహువిధ పుష్పవాసన లెందులకు ?

వేయేల, నీకు సదా నేవ నేయుజన్మమే జన్మము. నీపైని భారము వైచితిని. నీవే నా కేడుగడ యని నమ్మితిని. నన్నిఁకఁ బాల ముంచినను నీవే, నీట ముంచినను నీవే.

భవదీయశీఘ్రసమాగమముకై నిరీక్షించెడి

భవద్విధేయురాలు

కుండిననగరము.

రుక్మిణి.

శ్రీకృష్ణప్రయాణము.

అని యిట్లు చదువుకొని, మొగమునఁ జిటునగ వొప్పు విప్రవరునిఁ జూచి “సాధుసత్తమా! నాకును నాయన్నుల మిన్నపై నెన్నరానిమోహము. కాన నే నెన్నఁడు సుఖిస్తుఁ జెందుట లేదు. నావివాహము సహింపక యసూయాపరవశుఁడై జాల్ముఁడు రుక్మి యనువాఁడు తలఁచుకీడు నే మున్నె యెఱుంగుదును. సాత్త్వికపుంగవా! కమలముకోమలతను హంస మెఱుంగునే కాని బక మెఱుంగునా? క్రొమ్మావి చివురురుచి కోకిల మెఱుంగునే కాని కాక మెఱుంగునా? ‘మొప్పె కేమి తెలియును మొగలిపూవాసన?’ యనునట్లు వాఁడును వివేకము లేక యాప్రకారము చేసెను. అయిన నేమి? తొలుత వైనతేయుఁ డింద్రలోకమునుండి యమృత కలశమును వాలుమగంటిమి చూపి వడిఁ దెచ్చినకై వడి, దుస్సంధు లగు జరాసంధాదిపరిపంథిరాజవీరులనడుమనుండి, యాకుమారీరత్నమును నేఁ గొని వత్తు” నని పలికి, రుక్మిణి దేవివివాహముహూర్తము నడిగి తెలిసికొని, తనయు తర్థువు

వలన నుత్తరక్షణమున రథచోదకుఁ డగుదారుకుఁడు సైన్య సుగ్రీవ మేఘపుష్ప వలాహకము లను దివ్యరథ్యములను బూన్చి తెచ్చినరథమును, గన్యామణిని రుక్మిణిని జేష్ఠుమనో రథముతో, వాసుదేవుఁ డాసుదేవునితోడ నారోపించి, హుటాహుటిగ నొకేరాత్రిలో నానర్తకదేశములం గడచి విదర్భదేశమునకు వచ్చుచుండెను.

బలరామప్రయాణము.

నల్లనయ్య యొకబాఁపనయ్యను గూడి కుండినపురమునకుఁ దరలిపోయె నని విని బలరాముఁడు “మనతమ్ముడో యేకాకి యై యేగినాఁడు. అచ్చటికో శిశుపాలునిహితమును గోరి జరాసంధ దంతవక్త్ర సాల్వ విదూరక పౌండ్రకాది భూపాలు రెండఱో పోయియున్నవారు. కన్యకాహరణసమయమున రణము తప్పక యగును. ఖలవిదారి యగు కంసారికి సహాయపడవలయు” నని చతురంగబలసమన్వితుఁ డై, సాత్యకియును గడుఁడును వెంట రా, సరగ సరిగి కుండినపుర ప్రాంతముననే హరిని జేరికొనియెను.

శిశుపాలాగమనము.

చైద్యుఁడు విదర్భనియొద్దనుండి వచ్చిన శుభలేఖను జూచి యానందవార్ధినిమగ్నుఁ డై “యహః గాక. భోజ భూకాంతుఁడు బుద్ధిమంతుఁడు. కావుననే బాగుగ నాలోచించి సకలరాజకుమారులలో నగ్రగణ్యుఁడ నగు నాకు రుక్మిణి నియ్యం గోరె” నని మీసముపైఁ జేయి వైచి యొక్క

మాటు నులిచి, తల యూచి, తత్త్వణమే సర్వభూషణాంబ
రాలంకృతుడై, శతాంగ మాతంగ తురంగ భటసంఘము
తోను, బంధుమిత్రపరివారవర్గముతోనుఁ బరమసంభ్రమము
తోఁ బయనమై వచ్చి, వివిధాలంకృతశోభితం బయి యున్న
కుండినపురీవరమును బ్రవేశించెను. విదర్భేశ్వరుఁడు నూతన
జామాత నెదుర్కొని చని పూజించి, యొక విడిదిలో విడి
యించెను.

ఇతర దేశాధీశులు.

మఱియును, విదర్భభూధవునకు సుహృద్బాంధవు లగు
నంగ వంగ కళింగ కాంభోజ కర్నాట కరహట లాట బర్బర
సింధు గాంధా రాభీర కాశ్మీర సౌవీర చేర ఘూర్జర కురు
కుంత లోత్కల కోసల పాంచాల సింహళ కేరళ మళయాళ
నేపాల చోళ మద్ర మగధ నిషధ కరూళ కాళ కొంకణ
ఔంకణ దశార్ణ యవన పారసీక బాహ్లిక శక పాండ్య పుండ్ర
పుళింద శాళ మాళవ సాశ్వ శూరసేన సౌరాష్ట్ర మహారాష్ట్ర
మత్స్య కేకయ మైహా యాంధ్ర ద్రవిడ విచే హనర్త
త్రిగర్త దేశాధీశు లందఱు రాజయోగ్యము లగు ఛత్ర
చామరాది చిహ్నములు చెలంగ, స్వందన భద్రవారణ పంచ
కల్యాణి భర్మయానాది నానా ఘన వాహనములపై మహా
వైభవముతోఁ జతురంగ సైన్యసమేతముగఁ జనుదెంచి విదర్భ
రాజేంద్రునివలన మర్యాదలు వడసి నిర్ణీతనివేశంబుల విడిసిరి.

రాజభక్తి.

రాజభక్తికి బెండ్లి యని, సాహుకారులు తమవిక్రయాంగణముల సక్రమముగ నలంకరణము కావించి పతాకలెత్తించిరి. గోడలకుఁ జిత్రపటములు పెక్కులు తగిల్చిరి. ద్వారపార్శ్వములందుఁ బూలచెట్లతో ట్లమర్చిరి. మఱియుఁ, బండుగుదినమునంబోలె నిల్లి నిల్లాలిచే నలుకఁబడి రంగు మీఱు రంగవల్లులు పెట్టఁబడియెను. గోడలు సున్నపుఁబూతలతోడను నెఱ్ఱమట్టిపూతలతోడను జిత్తరువులతోడను సాబగు మీఱుచుండెను. వాకిళ్లు పచ్చతోరణములచే నలంకరింపఁబడి చెలువారుచుండెను. తలుపులు కంబములు కిటికీలు మంచి మంచిరంగులు పూయఁబడి రంగారుచుండెను. ఇట్లు ప్రతి గృహము లక్ష్మీ తాండవ మాడుచుండునట్లు శోభాయమానమై యుండెను. పౌరు లాబాలగోపాలము వారివారిపదవుల కొదవినయటులు సురుచిరాలంకృతు లయి పరమసంతోషమున మెలఁగుచుండిరి. ఆ మహాపట్టణమునకుఁ జాట్టుపట్టులఁ బెక్కుక్రోసులదూరమునుండిజానపదులు పెండ్లివేడుకఁ జూడఁ, దిరునాళ్లకుంబలెఁ దండ్రిపతండములుగ సాగివచ్చుచుండిరి.

రుక్మిణీమనోవ్యాకులము.

రుక్మి వనమాలిని జలుకఁజేసి శిశుపాలునికే చెల్లెలి నీయ నిశ్చయించినది మొదలు, రుక్మిణి మనమునఁ గదిరిన యంతంతనరాని వంతచే జలజల జాలువాటెడు సశ్రుధారలఁ దుడుచుకొనకయుఁ-గొప్ప నొప్పగఁ దుఱిమి పువ్వుల ముడుచు కొనకయు, నెచ్చెలులతో ముచ్చటలాడం జనకయు - భక్త్య

భోజ్యములఁ దినకయుఁ, బానీయముఁ ద్రావకయు - వన
విహారమునకై పోవకయు, జలక్రీడలఁ జేయకము - మల
యజముఁ బూయకయు, నిలుపుటన్దములలో నందము చూచు
కొనకయు - గాటుకయుఁ దిలకము నుంచుకొనకయు, వింత
వింతవలువలు గట్టకయు - విభూషణములను బెట్టకయు, జలు
కలను ముద్దుగ మాట లాడింపకయు - గోరువంకపిట్టలను
బాడింపకయు, వీణ వాయింపకయు - గానము సేయకయు,
వనజలోచనునిమిఁదివలపునం జిక్కి - మదనవేదనను స్రుక్కి
తాయము క్రమమునఁ గృశింప, నిట్టూర్పులు నిగుడ్చుచు నున్న
రన్ను రనుచు నవిరళముగఁ గళవళపడుచుండెను.

ఆచిన్నికృష్ణునిచెన్నారూపమును గమనీయగుణగణ
మును నమానుషత్వమును లీలావినోదములను దలఁచితిలఁచి
“యకటకటా! యిట్టియసమాససుందరునికి సుగుణసంపన్నునికి
లీలామానుషమూర్తికి శ్రీకృష్ణమూర్తికి న స్నీయఁ దలపెట్టక
నాయన్న పన్నినపన్నుగడకు నే మనవలయును! అక్కటకటా!
యక్కటికముమాని యక్కమలాసనుఁడు నే నిట్టియిక్కట్టునఁ
దగిలి పొగుల నొనట వ్రాయునే! హా! పరమేశ్వరా! నీకై న
దయ రాదా! భవానీదేవీ! భవత్కృపకుఁ బాత్రురాలను
గానా!” యని యార్త యై యిష్టదైవమును బ్రార్థించును.

పుట్టినది మొదలు దుఃఖ మనునదే యిట్టి దని యెఱుఁ
గని యాముగుద దుఃఖసముద్రమున మునిగిన దై, తన
మనోదుఃఖమును దల్లికిఁ గూడఁ దెలుపక లోలోనఁ గుము
లుచు, నొక్కచోటఁ గూర్చుండి, విన్నబోయినవదనంబు

వాంచి, చెక్కిటఁ జేయి గదియించి, బొట్టనవ్రేల నేల
వ్రాయుచు, డోలాయమానమానన యై,

మ. ఘనుఁ డాభూనురుఁ జేగెనో నడుమ మాన్గఁజాంతుఁడై చిక్కనో
విని కృష్ణుం డిది తప్పగాఁ దలఁచెనో † విచ్చేసెనో యీశ్వరుం
డనుకూలింపఁ దలంచునో తలఁపఁడో † యార్యామహాదేవియుకా
నను రక్షింప నెఱుంగునో యెఱుంగఁడో † నాభాగ్య మెట్లున్నదో!
(భాగవతము)

“బ్రాహ్మణోత్తముఁడు ద్వారక చేరెనో! లేక మార్గ
మధ్యముననే బడలికఁ జెంది నిలిచెనో! ఒకవేళ హరియే
యిది యొప్పనివని యని నిరాకరించెనో! ఈశ్వరాజ్ఞ యెటు
లున్నదో! లోకమాత యగు నగజాతకు నావలనఁ గృప
యున్నదో లేదో! తుదకు నాయదృష్ట మెఱుంగరాదు
గదా!” యని పలుదెఱంగుల నాలోచించును. కొంతసేపటికిఁ
దటుకున లేచి, కిటికీలయొద్ద నిలిచి, గుఱ్ఱరాతి తెరువుదిక్కు
మొగం బయి దృష్టి సారించి చూచును. పలుపులుఁగు లిటు
నటు శరవేగముగఁ దిరుగులాడుట యగపడునే కాని రథము
నచ్చుట కానరాదు. పాపము! రుక్మిణి యెంతసేపు నిలుచును!
ఎట్టకేని విసిగి పట్టరాని మనఃభేదమున విరిశయ్యపైని బరుండఁ
బోవును. మురళీగానవిలోలునివలనివిరాళివలన నాయరాశ
కుంతల కా విరులు ములుకులపోలిక గ్రుచ్చుకొనఁగాఁ
దాళఁజాలక యొకహంసతూలికాతల్పమునఁ బరుండును. నిదు
ర పట్టక యిటు నటుఁ బొరలుచునే ‘యిదిగో! విందు నుక్తి
యిది గోవిందునుక్తి’ యని కలవరించి, లేచి కూరుచుండి,

బయలాలకించును. ఇట్టి విరహవిభ్రాంతులను జూచి, యా చెలియింగితము నెఱింగినవాగు కావునఁ, జెలికత్తియలు పరితపించి, యామెకు హితవచనములు పలుకుచు, నుపచారములఁ జేయుచుండిరి.

సోదె.

అట్టి సమయమున నొక కొరవంజి బండిగురిగింజల దండలు పాలపూసలపేరులు సంకుపూసలసరులు మెడనిండ సంఘడింప, మనికట్లపై గాజువలయములు గలగల లాడఁ, గాలికంచుమట్టియలు ధ్వనింప, వ్రేళ్ళులఁ బొంకముగఁ జెట్టఁ బడిన సంకుటుంగరములతోను, బింగాణియుంగరములతోను, జెవితమ్మలఁ జెట్టి యున్న చెవ్వాకుచుట్టలతోను, నుదుటఁ బట్టు వైచినట్టు పూసిన శుంకుముబొట్టుతోను, జేమంతిపూలు గీలించిన గొప్పకొప్పతోను, మొలయందుఁ జెరివిన సంబెళతోను, దలపైని జెట్టిన బియ్యపుగంపబరువుచేతను వీచున నంటఁగట్టిన శిశువుబరువుచేతను నుదుటుంగుబ్బలబరువుచేతను లేనడు మసియాడఁ, బేరుటెలుంగున ‘నెటుక యెటుకో’ యని కూయుచు, నెడనెడను వక్కాకెంగిలిని దుపుక్కున మూయుచు, వీధిని జనుదెంచుచుండెను.

ఆకూఁత విని చెలిమిక జెలు రుక్మిణిని జూచి “యల్లదె! సోదెకత్తె వచ్చునటు లున్నది. దాని నిటకుఁ బిలుచుకొని వచ్చెడము. నీవు సోదె చెప్పించుకొను మమ్మా” యనిరి. అందులకు రుక్మిణి “చెలులారా! వనమాలి రావలయును నాకుఁ గల మనోవ్యథ తీఱ వలయును. తదితరమువలన

నామనోవిచారము తీటునా! అయిన, మీ హితవచనము నే నేల త్రోసిపుచ్చవలయును? తోడుకొని రం''డని పను చుటయు, వారును వే చని, యావనవనితను రుక్మిణికడకుఁ దోడ్కొని వచ్చిరి.

రుక్మిణి దానిని జూచి “కొరవంజీ! మంచిబహుమతి యిచ్చెదను. నాకు గద్దె బాగుగఁ జెప్పవలయును జమా” యని దోసఁడు హురుముంజిముత్యాల నొక పల్లెరమునఁ దెప్పించెను. అది గైకొని యాయెఱుకసాని కేలఁ గలిపి, మూఁడుపాళ్లు పెట్టి, నడిమిరాసియందుఁ జూడ్కి నిలిపి, చేతు లెత్తి జోహారు చేసి, కాళికాదిశక్తులను బేర్కొని, తనబెత్తమును నాయతివను బట్టుకొన నిచ్చి, వారియింటి పేరంటాలు వచ్చి చెప్పినట్లుగా ని ట్లనియె:—“అవ్వోయవ్వ! నీకోరిక త్వరలో నెఱవేఱఁగలదట. కోరినకోరిక యే మంటివా, చెప్పెద వినవే తల్లీ! బుజము చూపఁ దోడఁబుట్టు, బొడ్డు చూపఁ గొడుకు, బొట్టు చూప మగఁడు, గడ్డము చూప మగవాఁడు, కమ్మ చూప అఁడు దందురే. కండ చూప బందుగు లందురే. అవ్వోయవ్వ! కల్ల గాదు, నవ్వు గాదు. నీవు తలఁచినతలఁపు కండ గాదు, కమ్మ గాదు గడ్డముగాదు, బొడ్డు గాదు, బుజముగాదు. నీవు బొట్టు గోరి పొత్తు గోరి పొందు గోరి యడిగితివే తల్లీ! ఇదిగో నిటుమూల పడమటి మూలనుండి నీకు మగఁడు వచ్చునే యమ్మా! వాఁడు నల్లని వాఁ డంట. అందగాఁ డంట. వీరుఁ డంట యమ్మా! త్వర లోనే వచ్చి నిన్నుఁ బెండ్లాడునే తల్లీ!” యని యెఱుక చెప్పి,

బహుమతి యంది, యాయెటుకత పెనులిబ్బి యబ్బినపేద చందమునఁ బెల్లుబ్బుచుఁ దనదారిని దాఁ బోయెను.

రుక్మిణీవిరహము.

అంత నెచ్చెలులు మచ్చిక మీఱ విదర్భరాజతన యను జూచి “యన్మా! నీనోములు పండెను. జగదంబకృప వలన నీ కొక్క కొదవయు నొదవదు. మా మాటల చమ్ము” మని యోదాద్దుచు. నుచితరీతుల నామెకు నుప చరించు చూడిరి. అయిన నా యంగనామణి యనంగళర పరంపరాన్నీకీలలచే వేఁగుచు, దిన మొక్క నోడుగఁ గడ పుచుఁ గృశీభూత యగుచుండెను. ఆమెయంగరములుఁ గర కంకణములు నొడ్డాణమును వదులయ్యెను. రేవెలుగు వేవెలుం గయ్యెను. మందమారుతము మఱింత మృదులు గొలుపుచుండెను. పులుఁగులయెలుంగులు ములుకులునోలె నాటుటచేఁ జెవులు తూంట్లునోవునట్లుండెను. స్మరజ్వరముచే నందమైనమేను కందిపోవుచుండెను. ఒక్కొక్కప్పుడొక్కొక్కమలి సొమ్మసిలును. అత్తఁజెలికత్తియలు తత్తఱ మొంది యాబిత్తరికి శైత్యోపచారములు చేయుదురు; దృష్టి తీయుదురు.

ఈ ప్రకారము కతిపయదినములు కడచినెను. పెండ్లి దినము సమీపించెను. శిశుపాలుఁడు వచ్చియున్నాఁడు. తక్కినరాజులు వచ్చియున్నారు. రాజగోపాలుఁడు తాఁడాయెను. తేపే వివాహముహూర్తము. రుక్మిణీదేవి జీవిత

మునం దిచ్చ లేకుండెను. “ఇం కెక్కడఁ గృష్ణుఁడు వచ్చుట? నే నెక్కడఁ బెండ్లిచేసికొనుట? నాప్రయత్నము నిష్ప్రయోజన మయ్యెను! నాకోరిక గొంతెమకోరిక యయ్యెను! అందఱానిపండున కాశించినట్టయ్యెను! ఇంక మేనఁ బ్రాణములు పెట్టుకొని యుండిన, రుక్మి శిశుపాలునకు నన్నిచ్చి పెండ్లి నేయువాఁడు. కావున నే బ్రదికి యుండుట తగ”దని యామె ప్రాణత్యాగమునకు సాహసించెను. అప్పుడు దైతాను గ్రహముచేఁ బరమశుభసూచకముగ నాశుభాంగికి నెడమకన్న నెడమబుజము నెడమతొడయు నేకకాలమున నదరెను. సకలశాస్త్రములు తెలిసినట్టిది కావున, రుక్మిణి తనకు మేలు కలుగు నని గ్రహించి, ప్రాణత్యాగప్రయత్నమును మానుకొనెను.

ప్రభావ్యసమాగమము.

కొంతసేపటికి, మేడమెట్లపయినుండి టక్కు టక్కుమని పావకోళ్లధ్వని విననయ్యెను. అసడి విని రుక్మిణి ప్రభావ్య యుడు వచ్చుచున్నాఁ డని యెఱింగి గునగునఁ బటతెంచి, యాతని కెదురేగి, యాతనిసంభ్రమమును ముఖవికాసమును గనుఁగొని, ధైర్యము వహించి, యాతురతతోఁ “బండా? కాయా?” యని యడిగెను. “పండు! పండు! నీనోము పండె నమ్మా! దామోదరుఁడు వచ్చెనమ్మా!” యని విప్రవర్యుఁడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చి తాఁ బోయి వచ్చినవృత్తాంతమును సవిస్తరముగ రుక్మిణికిఁ దెలియఁజెప్పెను. రుక్మిణిదేవి యానందసాగరమున మునింగెను. ఆమె కొంతసేపు మాట

లాడలేకుండెను. బాష్పబిందువులు చెక్కుటద్దములపైఁ దెలి
ముత్తయములభంగి దొర్లిపోవుచుండెను. ఆమె కరకమల
ములు ముకుళించెను. “నాతండ్రి! తొలుత, సీతాదేవికి
శ్రీరామచంద్రసమాగమమును గూర్చిన శుభసందేశమును
దెలిపి ప్రాణములు నిలిపినవాయునందనునిబోలె, విప్రకుల
నందనుండ వగు సేపు యదువంశాబ్ధిచంద్రుని సమాగమ
మును దెలిపి నాడవముల నిలువం బెట్టితివి! ఆవుఁ డనిన నీవే
కదా యావుఁడవు! ‘ఆపడలందు బంధువులు సైతి మొగ
గరు. స్నేహితు లొడగుదు’ రని నీతికోవిదులు వచించునది
యిప్పట్టున నొ ప్పయ్యెను. ఇట్టి మహాోపకారికిఁ బరోపకార
పాఠానికి స్వార్థపరిత్యాగికి నే నేమి ప్రత్యుపకారము సేయ
నోపుదును? మహానుభావా! విప్రకులగ్రణీ! సద్బంధుచింతా
మణీ! యిదె నానమస్కారము గైకొను” మని యాతని
పదమ్ములకుఁ బ్రణమిలెను. “పరమకల్యాణ మస్తు! సర్వా
భీష్టసిద్ధి రస్తు! సమస్తసన్మంగళాని సస్తు!”-అని యాశీర్వ
దించి విప్రం డామెను వీడ్కొనెను.

బలరామకృష్ణులు.

అంత, బలరాముఁడును రాజగోపాలుఁడును గుండిన
రాజధానీరాజవీధియందు యాడవ వాహినీ పరివృతు లయి
మహావై భవముతో వచ్చుచుండిరి. సౌధవీధులఁ జారాంగ
నలు నిండి వేడుక చూచుచుండిరి. మొదట నరదములు,
నరదములవెంబడి ద్వీరదములును, వానివెంటఁ దురగము

లును సాగినవి. వానిపిఱుందను గాలిబంటులు చాలుపులు దీరి నడచిపోయిరి. పిమ్మటఁ దాళాంకునిరథమును గరుడధ్వజనిరథమును సాత్యకిరథమును గదునిరథమును వచ్చుచుండెను. అప్పుడు, మదనగోపాలునిఁ జూచుటయందుఁ గౌతూహలయుత లై యిందుముఖు లొండొక గుక్కలు త్రోపులాడుకొనుచుండిరి. వారిలోఁ గొందఱు మదనతులు బలహీనలను ద్రోచివైచి తాము ముందునకుఁ బోయి నిలువంబడిరి. ఒక ప్రౌఢ వేటొకఁడెను జూచి మంచితనముగ “అమ్మా! మన మిరువుర మావైపునకుఁ బోయి బాగుగఁ జూచెదము రమ్మా” యని యాకొమ్మను దోడ్కొనిపోవునటులు నటించి తటుకున నామెస్థానమును దా నాక్రమించుకొని పకపక నగును. అంత, నేమఱినయాడుది “బౌనే! యెంత నేర్చిన దానవే! నెఱజాణ యనిన నీకే తగునే!” యని యాడి కొనుచు వేటొకయెడకుఁ బోయి నిలువంబడును. ఒకపొలఁతి యొండొకఁడెను జేరి “ఏమమ్మా, నీపసిబిడ్డఁడు గొంతుక బొంగువోవ నేడ్చుచుండఁ దిరిగికూడఁ జూడవు. ‘నే నెత్తు కొనియెదను ర’ మ్మనిన, రాఁడు. నీవైనఁ బోయి వాని నెత్తుకొని రావమ్మా” యని తన కెక్కడ లేని పరితాపము కలిగినటు లనుకరించి యాలేమను బంపి, యాయెడము తనకు లభించినందులకుఁ గడు సంతసించును. ఒకదిట్ట ముం దున్న వారిని గొంతకొంతగనే నెట్టుచు, “ఎవ రమ్మా యిట్లు త్రోయువా” రని యడిగినవారికి “నేఁ ద్రోయుదునా? వెనుక నుండువారు త్రోయుచున్నారు. నే నేమి చేయుదు

నమ్మలారా!” యని సమాధానము చెప్పుచునే ముందునకు జరగుచుండెను. ఇటు లాపొలఁతుకలు పలువురు పలుపోకలం బోవుచుండు సమయమున, బలరాముని రథము వచ్చెను. అమ్మలక్కలు గుసగుసలు వోవసాగిరి.—“నీలచేలములు ధరించిన యీబంగారుమేనివాఁ డెవ్వఁడే?” యని యొకతె యడుగును. “ఇతఁడే బలరాముఁడు; రోహిణీదేవికుమారుఁడు; రేవతిమగఁ” డని మఱియొకతి చెప్పను. చెలీ! ఆరథములో నాఁగలి యొకటి, రోకలి యొకటి యున్నవి! అవి యెందులకే?” యని యొక తొయ్యలి యడుగును. “అయ్యవి బలరామునియూధములు. ఇతఁడు వీనిని బూని కయ్యమునకు దిగెనా, శత్రువులు పిండిపిండి యగుదు రటమ్మా!” యని యొండొకతె కొంఁడును.

వెంటనే, తొగలరాయనిఁ బోలు సొగసుమొగంబువాని, జిగిబిగినగవులు మొగమున వెలయువాని, నొదల శిఖిపింఛము ధగధగ మెఱయువాని, సిస్తుగ దిద్దిన కస్తూరితిలకము నుడుటను దులకించువాని, నూనూఁగుమీసలు మిసమిస మెఱయువాని, జిన్నారిపొన్నారిలేజవ్వనమునఁ దనగువాని, జెలువారు చామనిచాయమేనివాని, నొల్లెవాటు వైచిన దివ్యపీతాంబరమువాని, గొల్లమిటారుల మానధనమును గొల్లగొనినవాని, గనులారఁ గనుంగొనినయంతనే, యమృతకరుని కిరణములకుఁ జంద్రకాంతమణులు కరఁగుకరణి, నా శ్యామసుందరునికటాక్షవీక్షణములకుఁ జౌరకాంతామణుల హృదయములు కరఁగిపోయెను.

అప్పు డొకపూజాభోజి “యితఁ డే యల్లప్రేషల్లె
లోనిగొల్లపిల్లల వలపించిన కోడెకా?” డని వేటొకకోమలి
నడుగును. అందుల కామె “యవునే. వీడె యావల్లవపల్ల
వాధరలముంగొంగుబంగార” మని పలుకును. ఒండొకకలికి
“చేలీ! వీడటే బృందావనమున గోపకామిసీబృందమును
గూడి రాసక్రీడ యొనర్చినప్రాధుడు?”—అని మఱియొక
మత్తకాళినిని బ్రశ్నించును. “అగునగును. ఆహా! యీసుం
దరాకారుఁ డాబృందావనమున వేణువు నూచునపుడు గొల్ల
యిల్లాం డ్రెక్కడిపని నక్కడ నదలి యిలు వెడలి, యితఁడు
పసులఁ గాచుచుండునెడకుఁ బరువిడి పోయి, యాన్లందజనక
మయ్యెడి యానాదమున కానందమగ్నలై యట్టె మైమఱచి
పోవుదురట! ఎంతటి ధన్యాత్మలే! తొల్లి వా రెట్టిసోములు
నోచిరో కదా!” యని ప్రశంసించి మఱియేమో చెప్పబోవు
నంతలో, వేటొకయింతి “యింతియే కాదు సుమీ, ఆయా
వులు దూడలు నట్టు లెత్తి చెవులు టిక్కించి తోకలు పై
కెత్తుకొని, యానాదము నాలకించుచు నిశ్చలత నొందు
నట! ఆహా! యవి యెంతపుణ్యము చేసికొనెనో యమ్మ
లారా!” యని యానందబాష్పములు విడుచును. ప్రక్క
నున్న మఱియొకవనిత “యమ్మలారా! యంతటితోఁ
బోయెనా—యావనమునందలి చెల్లు చేమలు పుట్టలు పురు
గులు గుట్టలు గుల్మలతాదు లానందమగ్న మగునట! పక్షులు
సొక్కి నిదుర పోవునట! పాములు పుట్టలపైకి వచ్చి పడగలు
విప్పి యాడునట! మ్రోడులు చిగుర్చునట! శిలలు కరఁగు

నట! అమృతచెల్ల! వీనిలో నొక్కటి నై నే బుట్టరాదే.”
యని సంతాపము నొందును.

ఒక చిన్నెలాడి వేటాకచిగురుబోడిని జూచి “మంద
హాసరుచులతో విలసిల్లు సుందరముఖమండలముతోను గంఠీ
రవపురీవితోను నొప్పు నీ భవనమోహనునిఁ గాంచితే!”
యనును. అందుల కాచిన్నది “అక్కా! యీవేటగాన
లోలునిఁ గన వేయకనులు గావలయును! ఈకన్నులు చాలు
నట!” యని నొక్కి పలుకును. ఒకతరుణి వేటాకరమణిం
గని “అక్కా! యల్లదే! చూచితే! యాతనిచేతియందుఁ
గోటిసూర్యప్రకాశముగా గుండ్రనివస్తు వొకటి గోచరించు
చున్నది. అది యేమే?” యని యడుగును. “శెలియదటే
చెలియా! యయ్యది చక్రాయుధమే. ఈ వెన్నుని యైదు
కైదువులలో నిది మొదటిది కదటే. ఇదియే పూర్వము
మకరిని ద్రుంచి కరిని గాచినయది! ఈ చక్రమే, భగవద్భక్తి
సామ్రాజ్య చక్రవర్తి యైన యంబరీషచక్రవర్తిమీఁదికి
దుర్వాసమహర్షి పంపినకృత్యను జంపి యంతటితోఁ దృప్తి
నొందలేక యామహర్షిని దటిమి తటిమి యారాజునినే శరణుఁ
జెందించినమహాచక్రము. మఱియు మహావిష్ణువు జగన్మో
హినీవేషముతో దేవతలకు సమృతమును బంచసమయ
మునఁ గుహనావేషమునఁ బీయూషమును గ్రహించి, క్రోల
నుంకించిన రాహుకేతువుల కంఠముల చేదించిన సుదర్శన
మిదియే” యని పదింబదిగఁ బ్రస్తుతించెను.

ఒక యిందువదన యా నందనందనుని వామకరార

విందమున వెలయు సుందర మగు చిందమును జూచి, యొం
డొకకుందరదనను “సఖి! యదిగో చూడుము. కళంకము
లేని చంద్రబింబమువోలే ముద్దులు గులుకుచు నొకతెల్లని.
వస్తువు వెలయుచున్నదే, యది యేమే?” యని యడుగును..
“చెలియా! యయ్యది పాంచజన్య మను పావనశంఖము
కదవే! ఈయసహాయశూరుఁ డొక్కసారి దానిని బూరిం
చెనా, ‘కృతకభం కృతకభ’ మ్మను నీశంఖనినాద మరిగర్భ
నిర్భేదముగ నుండునట!

ఒకచిలుకలకొలికి మఱియొకకలికితో, “జెలీ! కనులు
మిఱుమిట్లు గొనునట్లు ధగధగదీధితులచే నాతనివిశాలవక్షః.
స్థలమునందు మెఱయుచుండునది యేమే?” యని యడుగును..
“చెలియా! యది కౌస్తుభ మనబడు మణి సుమీ. ఈకౌస్తు
భమణి సముద్రమథనకాలమున విష్ణుమూర్తికిఁ బ్రాప్తించిన
దట. ఆవిష్ణుమూర్తియే యీకృష్ణమూర్తి కావున నియ్యది
యీతనిచెంతఁ జేరినది” యని యాచెలియ తెలియం
బలికెను.

ఈలీల ముచ్చటలాడుచు, నాపువ్వబోఁడులు పువ్విలు
తునికోల్లలకుఁ జలించుచు, వనమాలిపైఁ బువ్వలఁ జల్లుచు,
“నీచిన్నికృష్ణునికి మనచిన్నారిరుక్మిణిని గూర్చినచోఁ జతు
రాసనుడు చతురుడే యనఁదగునమ్మ! మనపుణ్యవశమ్మున
నీ నందకుమారుడే నననీతచోరుడే నవమోహనాకారుడే
రుక్మిణీరమణిని బెండ్లియాడును గాక!” యని దీవించిరి.

అంత, యదువుంగవు లగు నాబలరామకృష్ణు లారాజు

వీధిని గడచిపోవుతానని, విద్యుడు రామకృష్ణులు తనకూతు
రివాహమున కేతెంచుట విని, వాన్యఘోషములతో నెదు
ర్కొని, వారిని యథావిధిని భూజించి, మధుపర్కము లిచ్చి,
చీనిచీనాంబరాది నానావిధోపహారముల నొసంగి, వారికిని
వారి పరిజనమునకును జతురంగసైన్యమునకును నుచితనివేశ
ములను గల్పించి విడియించెను. మఱియు జనులు వేస
వేలై లక్షోపలక్ష లై కోటానగోటు లై యిసుక వేసిన నేల
రాలనియట్లు క్రిక్కిరిసి కిటకిట లాడుచుండిరి. కరిబృంహిత
ములును హరిహేషితములును బ్రజాభాషితములును దూర్య
ఘోషితములును భాస్లిచు, సముద్రము ఘూర్ణిల్లునటు
లుండెను.

అంతట, ముహూర్తలగ్న మాసన్న మగుటచే భీష్మక
రాజేంద్రుడు తనదుకుమారికి మంగళేష్వానాలంకారములు
కావింప, సైరంద్రీజనము నాజ్ఞాపించెను. వారు నాపురం
ద్రీమతల్లిని జంద్రశాలకు దోడ్కొని పోయి సంపెంగ
నూనె తలయంటి, పన్నీట జలకమార్చి, చలువరవసెల్లాలతో
బంగారుమేనితీవ కందకుండునటులు మెత్తమెత్తనఁ దుడిచి,
ధగధగాయమానకాంతు లీనునట్టి యనర్ఘుచీనిచీనాంబర
మును గట్టిరి. వెంట నె యాకనకాంగి నొకకనకాసనమునఁ
గూర్చుండఁబెట్టి, కురులు దడి యార్చి చి క్కెడలించి యగరు
ధూపము వైచి, యంతలో నాసుకుమారగాత్రకు నాయాస
ముచే జిటుచెమ్మటలు గ్రమ్ముటయు, నిరువురుసైరంద్రు
లిరుగెలంకుల నిలిచి సురటులతో నల్లన విసరుచుండిరి. తక్కిన

పైరండ్రు లా సర్వాంగసుందరిని సర్వాలంకృతశోభితను జేసిరి; మఱియు నా కాంతాతిలకమునకు నుదుటను గన్నూరీ తిలకమును సిస్తుగ దిద్దిరి.

కులదేవయాత్ర.

తదనంతరము, భోజరాజన్యకన్య పర్వతరాజకన్యకు మ్రొక్కి నగరు వెలువడియెను. పురోభాగమున వివిధాయుధ ధారులైన వీరభటులార్భటులు సేయుచుఁ బిలపిల మూఁగు పజల నవలఁ దొలఁగఁజేయుచు నరుగ, భేరీ మృదంగ ఢక్కా హుడుక్కా పటఁగ కాహళ మురళీనినాదములు రోదోంత రాళములు నిండ, భూసురాంగనలు మంగళగీతములు పాడ, వారాంగనలు భరతనాట్య మాడ, సూతవందిమాగధకవి గాయకులు గై వారములుసేయ, శ్రీకృష్ణచరణకమలైకసంస్కరణముతోఁ జెలికత్తియలనడుమ నాయంచయాన యలక లల్లలాడఁ, లేఁగౌ నసియాడ, గుచ్చెల్లు జీరాడ నల్లలన నడచి పోయి, భవానీభవనమును జేరి, పాదప్రక్షాళనాచారము లాచరించి, శుచిర్భూత యై భూతేశు నిల్లాలి సన్నిధానమునకుం జనియెను. అంతట, బ్రాహ్మణపుణ్యాంగన లంబికా త్ర్యంబకులకు నభిషేకంబు గావించి, గంధపుష్పాక్షత లిడి, యమూల్యవస్త్రాభరణమాల్యాలంకృతు లొనరించి, ధూప దీప నైవేద్యములు సమర్పించి, వివిధోపహారము లొసంగి, మంగళహారతి యిచ్చి, రుక్మిణీదేవిని మ్రొక్కించిరి. అప్పు డా పరమకల్యాణి పార్వతీపరమేశ్వరుల నిట్లని సంస్తుతించెను:

ఉ. నమ్మితి నామనంబున సః నాతను లై నయమామహేళులఁ
మిమ్ముఁ బురాణదంపతులఁ మేలు భజింతుఁ గదమ్మ మేటిపె
ద్దచ్చు! దహంబురాశివిగదమ్మ హరిం బలిఁ జేయుమమ్మ ని
న్నమ్మినవారి కెన్నఁటికి * నాశము లేదు గదమ్మ యీశ్వరీ!

(భాగవతము)

అని రుక్మిణి ప్రార్థించి, భవసమేత యగు భవానికి
మ్రొక్కి, పతులతోడఁ గూడినవిప్రసతులకు మూసివాయన
ముల నుపాయనములుగా నొసంగి వారలం బూజించి నమస్కరించెను. వారు పరమాస్థోదముతో నాశీర్వాదించి పెండ్లి
కూతుశిరమునందు సేస లిడిరి. సేసఁబ్రాలు శిరసున
వహించి యాజవరాలు శివునిల్లాలికి మరలఁ బ్రణమిల్లి, గుడి
వెడలెను.

ఇట్లు క్రొక్కారుమెఱుంగు శైలంగునఁ దుఱంగలిం
చుచు, సుమబాణుడు విడిచిన సమ్మోహనాస్త్రమో యన,
జగన్మోహిని యై యారమణీమణి విలువ గల పలువగల
క్రొన్నగల నిగన్నిగలు వ్యాపింప, మన్ననల్ వడయు క్రొన్న
నల సువాసనల గుమగుమలు గుబాళింపఁ, గాలియందియలు
గల్లుగల్లు మని మనోహరధ్వని యొనరింప, మనస్సంజాతకేత
నమో యన మలయానిలమునకుఁ జేలాంచలము సంచలింప,
బారులు దీరి నిలిచియుండు రాజకుమారులలో రాజీవలోచనుఁ
డున్నాడో యని మారునితూపులం బోలు నోరచూపులు
సారించి చూచుచు, సుందరమందగమనంబునఁ జనుదెంచు
చుండెను.

అప్పుడు రాజనందను లా యిందువదనను గుండరద
నను మందగమనను గనులారఁ గనుంగొని, కందర్పశరపరం
పరాసంత పు తై “యూరే ! యేమి యీ యొయూరి
చెలువము! రంభోర్వశీమేనకాదు తైన నీరంభోరునకు సాటి
వత్తురే! ఈకమలాననను సృజించిన యాకమలాననుని
సామర్థ్యము నేమని కొనియాడనేర్తు” మని యాయప
రేందిరూపలావణ్యమునకు నాశ్చర్యపడుచు, తెప్ప లార్పక
చూచుచుండిరి. అంత వారి చిత్తములు చిత్తజాయత్తము
లయ్యెను. మహామేరువుంబోని వారిధై ర్యము రూపుమాసెను.
హిమాద్రిని బోలువారిస్థైర్య మడుగంటెను. వారి గాంభీ
ర్యము సముద్రమున డాఁగెను. వారిశౌరవము గంగఁ
గలసెను. వారియెటుక లెఱకలు వచ్చి యెటకో యెగిరి
పోయెను. వారియాయుధములు నేలపా లయ్యెను. అట్లు
భ్రమించి నిలిచియున్న రాజలోకమున—నొక రాసుతుండు
రేసుగుడ్డతో మీస లొత్తెను. ఒక రాజసూనుఁడు మీస
ముల మెలివెట్టెను. ఒకరాజపుత్రిఁ డుత్తరీయము నొట్లె
వాటు వైచెను. ఒకరాజనందనుఁడు చెంగావిరుమాలు
చెంగులు దిద్దెను. ఒకరాజకుమారుఁడు రత్నకుండలముల
నెగఁద్రోసెను. ఒకరాజతనయుఁడు కలికితురాయిని జక్క
నొత్తెను. ఒకనృపకుమారుఁ డుంగరములు పొంకపఱిచెను.
ఒక రాచకొమరుఁడు రానియాపులింతను దెచ్చుకొని తొమ్ము
విఱుచుకొనెను. ఇటు లారాజసుతులు జగజంత యగు భగ

వంతునిమాయకు లోతువ యయి తేతువ చెడి, జంత్రగాని కీలుబొమ్మలపగిది నిలువంబడి యుండిరి.

అట్లు మనోహరిణి యై, పాదచారిణి యై శ్రీకృష్ణసం దర్శనాభిలాషిణి యై వచ్చుచున్నయాయంతి మరునిపూబంతి సాగసులదొంతి యొక్కయెడ నగుమోము గలవాని, నిమద చేతులవాని, వెడఁదవక్షమువాని, జేరెఁడేసి కన్నులవాని, బస మీఱు పసిఁడివచ్చడమువాని, మబ్బరంగుల హొరంగు మేనివాని, జక్కనయ్యను మించిన చక్కఁదనంబువానిగను లారఁ గనుంగొని, గగురుపునొంది, యతని మైయొలుపునకు మదిని మెచ్చి, హెచ్చినసంతోషముతో నుందరదరహాస లజ్జావలోకనముల నిగిడించెను. ఒండొరులచూపులు కలసెను. వెలలేనిచూపులై వెలసెను. అవి కంతుని తులలేనితూపులై న్నూదయముల భేదించెను. మఱియును శ్రీకృష్ణునిసందర్శనము రుక్మిణీదేవినయనచాతకములకు సుశోభితసీలజీమూతా గమం బయ్యెను. ఆ నయనచాతకము లాతనియపారకృపారసమును గ్రోలి యమందానందమును జెందెను. ఈవిధమున నాకమలదళేక్షణ నిజకటాక్షవీక్షణముల నవమదనునింబోలెఁ దులకించు నయ్యదుకులతిలకునిఁ దిలకించి పులకించి కిలికించితములు వెలయ నలకలఁ దొలగఁ ద్రోయు వ్యాజంబున నాతని కవ్యాజభక్తితో జోహారు చేయుతీగనుఁ, దనకక్షములక్రింద నాతఁడు చేతు లిడి తీసికొనిపోవుటకు ననుకూలత కలిగించురీతిగనుఁ దనచేదోయి పై కెత్తెను.

అంత, నాహృషీకేశుం డది యెఱింగి, మేరుపర్వత
గర్హ్వరమునుండి సింహము క్రిందికి వడి దుముకుకై వడి
నాపురుషసింహుడు బంగారు తేరినుండి నేలమీదికి నుటికి,
హొంబట్టుపుట్టము జేరాడ హొయలునడతో వచ్చి, రాజ
లోకము నొక లెక్కకుం గొసక రాజన్యకన్యను సమీపించి
నపు డొక చమత్కారపుమాయ పన్నెను. 'ఇచ్ఛామాత్రం
ప్రభో సృష్టి' అనునటు లాకృష్ణభగవానుని సంకల్పమువలన
నిజదేహనీలచ్ఛాయలు మేఘము లావరించినటులు సూర్యుని
మఱుగుపఱిచెను. అంత నాజననమూహమున నొక కల
కలము కలిగెను. "ఆహాహా ! ఏ మిది? యాకస్మికముగ
మఱుబులు క్రమ్ముచున్నవి. 'వర్షము సంపద ప్రసవము కురియుట
వచ్చుట యగుట యాకస్మికసంభవము' లనెడిలోకోక్తికి నిది
యొక తార్కాణమయ్యె!" నని యాశ్చర్యపడుచుండునంతలో
నా కనకాంగిని గడువడి నెత్తుకొని పోయినపు డామెమైదీగ
మెఱపుదీగపగిది నందలి జనుల కనులు మిఱుమిట్లు గొను
నట్లు తఱుక్కున మెఱచెను. అందుల "కబ్బా! యిది యేమి
మెఱపు! కనులు చెదరుచున్నవి" యని క్రన్ననఁ గన్నులు
మూసికొనిరి. మఱియును విష్ణుపదముననుండి జిష్టాదిదేవ
తలు కృష్ణదేవునిశీర్షముపైఁ బుష్పవర్షమును బరమహర్ష
మునఁ గురియఁగా, నా దివ్యకుసుమము లాకాశగంగాజల
సిక్తము లై యుండుటంజేసి యవి జనులకంచుకములపైఁ
బలపల రాలినపుడు, వారు వాన కురియుచున్న దని తలంచిరి.
ఇంతలో నాలోకై కవీరుడు రుక్మిణీదేవిని రథారోహణము

నేయించి, పాంచజన్యము నెత్తి విజయసూచకముగా “భంభం భంభ” మ్మని దిక్కులు పిక్కటిల్లునటు లొక్కసారి పూరించెను. ఎల్లవారును జెవులప్పళించి “యప్పప్ప! యీవర్షము నకుఁ బడుగు కూడఁ బడినది!” యని కనులు మఱితగట్టిగ మూసికొనిరి. అరదము దడదడమని పోవుటను మేఘము మిసినదని జనులు భావించిరి. అంతఁ బుష్పవర్షపతనము నిల్పుటను వానఁ నిలిచెనని యెంచి జనులు కనులువిచ్చి చూచిరి. అంతయు హుళిక్కి యయ్యెను! రుక్మిణీదేవి కానరాదయ్యెను! అంతః పాంచజన్యములు చెలరేగెను. “రుక్మిణీదేవి యెక్కడ? రుక్మిణీదేవి యెక్కడ?” నని జరాసంధాదు లాజనసంఘోహమున వెదకసాగిరి; నలుగడలఁ జూపుమేరదూరము తేటి చూచిరి; ఘూర్జరమార్గమున నొకరథము పోవుచుండుటను గాంచిరి. ఆస్యందనమున నున్న శాతోదరి రుక్మిణహోదరియు కా నిశ్చయించిరి.

యుద్ధము.

అంతట, శిశుపాల దంతవక్త్ర సాల్వ విదూరక పాండ్రకవాసుదేవ కాలయవన జరాసంధాది దుస్సంధు లగు పరిపంథిరాజవీరులు క్రోధారుణాత్ములై హుంకరించిరి. “ఆహాహా! ఏమటితిమి కదా! అల్లగొల్లముచ్చు వచ్చి మటుమాయ పన్ని మనలనెల్ల నేమఱించి పెండ్లికూతఁ గొంపోవుచున్నాడు. యాదవులు వెంటఁ బోవుచున్నారు. ఇవ్వేడు లేని పరాక్రమము మఱి యెన్నఁటికి? మనయస్త్రశస్త్రములు తగులఁబెట్టనా? ఇందఱుగూరు లుండి యాకన్యామణిని విడి

పింపనియెడ లోకులు నవ్వి చప్పటలు గొట్టరే!” యని రోస ముతో మీసములు ముడుచుచు గవచములు దొడిగి ధను ర్బాణములు ధరించి తమతమచతురంగబలములఁ గూడి, రథనేమిక్రేంకారమును వీరభటహుంకారమును గజఘంటికా గణగణాత్కారమును దురగరింఖా పటపటాత్కారమును విజృంభింపఁ గడువడిఁ బోయి, యదువీరుల మార్కొని యనికఁ దలపడిరి. అంత, వారును ధనుష్టంకారములు సేసి కలహమునకు నిలువంబడిరి. ఇరువాఁగులవారును ఘోర ముగఁ బోరసాగిరి. కాల్బంటు లొండొరులను దాఁకి యీఁటియలు గండ్రగొడ్డండ్లు గుదియలు విడిచివాటుగుది యలు కత్తులు కటారులు చిల్లకోలలు ముమ్మొనవాలులు మొదలగు నాయుధములతో హోరాహోరిగఁ బోరు నల్పు చుండిరి. అప్పుడు శౌరి భీరు వగు రుక్మిణికి ధైర్యము చెప్పి యూరార్చి, యుద్ధండకోదండము నెక్కిడి టంకార మొన రించి, తీక్షణబాణపరంపరలను బరివీరులపైఁ బుంఖానుపుంఖ ముగఁ బ్రయోగించి యేపు చూపి రూపుమాపు చుండెను. అగ్నిదేవునకు వాయుదేవుఁడు దో డయినటులు, వాసుదేవు నకు బలదేవుఁడు దో డయి, పంచశీరాహులం బోలు తన దీర్ఘబాహుల హలమునలంబులఁ బూని పూనికతో శత్రు సేనలఁ జొచ్చి, బలపరాక్రమములు మెఱయ నొక్కొక్కని మెడకు నాఁగలి దగిల్చి యిడ్చి, రోకట మోదుచుఁ జిందఱ వందఱ గావించి నొంచిన, నాబాధ కోర్వఁజాలక పరస్పర నికులు కెవ్వన నార్పుచు మూలమూలకుఁ బాటిపోవసాగిరి.

అప్పుడు దండనాయకులు వారి నడ్డగించి పోనీక “శూర త్వము మెఱయఁ బోరాడక పాటిపోవుటకుఁ బాటుఁబోతులా మీరు? ఇట్లు ప్రాణములు దక్కించుకొని మఱి యెన్నాళ్లు మనఁబోయెదరు? అట్టి రోసములేనిబ్రదు కేటిబ్రదుకు?” అని నిందించి, వారిని యుద్ధమునకుఁ బురికొలిపిరి. అంత వారు మరలఁ దలపడి పోరి తుదకుఁ గాలునిపురమునకు వలస పోయిరి. సాత్యకి యుక్కు మిగిలి యొకవంకఁ బరసైన్యములఁ దాఁకి దుర మొనరించుచుండెను. గదుఁడును సింగ పుంగొదమధంగి నార్చి పేర్చి యరిసేనలను బరిమార్చెను.

అంత, నా యదువీరులబారికి నిలువలేక జరాసంధాదులు కాందిశీకు లయి యొక్కచోఁ జేరి, యట నాలిఁ గోలు పోయినవానింబోలఁ దల వ్రేలవైచి దుఃఖించుచున్న శిశు పాలు నూటడించి “చెలికాఁడా! చైద్యా! వగవకుము. ఈచెలి కాకున్న నింకొకచెలి యాయెను. ఇందులకా చింతిల్లుట? ప్రాణములు దక్కించుకొని వచ్చితివే, యదియే చాలును. ప్రాప్తముకొలది భార్య. మనయిష్టమా? మన మీశ్వరపరతంత్రులము. పూర్వకర్మానుసారముగా సుఖ దుఃఖము లనుభవించుము. ఇప్పుడు మనకుఁ జెడ్డకాలము. అయినఁ గాల మొక్కరీతి నుండబోదు. కాలచక్రము తిరుగుచునేయుండు” నని యిట్లు చెప్పి, మాగధప్రముఖులు చైద్యుని పరితాప మపనయించి, తమతమసీమలకుఁ బోయిరి. చేది భూపతియు సనుచరసైన్యములఁ గూడి తనపురమున కరిగెను.

అంత, రుక్మి కృష్ణుడు తనచెల్లెలిని రాక్షసవివాహమునఁ గొనిపోవుటకు నహింపక యొక యత్నోహిణిసైన్యముతో యుద్ధసన్నద్ధుఁడై క్షీప్రమున రథమును దోల్చి, “యోరి గొల్లఁడ! నిలు నిలుము. చోరునింబోలఁ బాటి పోకుము. పాలువెన్నమీఁగడలను దొంగిలించినది చాలక స్త్రీలను గూడ హరింపఁ జూచితివే? జౌరా! యీ దొంగ తనము నీ కుగ్గుఁబాలతోఁ బోసిన ట్టున్నది” యని తిరస్కరించుచు నారి సారించి వాఁడితూపులఁ దొడిగి యేసి హరిని నొప్పించి, మఱియు ని ట్లనియె:

సీ. మాసరివాఁడవా † మాపాపఁ గొనిపోవ

నేపాటి గలవాఁడ † వేది వంశ

మెందు జన్మించితి † వెక్కడఁ బెరిగితి

వెయ్యది నడవడి † యెవ్వఁ డెఱుంగు

మానహీనుఁడ వీవు † మర్యాద లెఱుంగవు

మాఁకు గైకొని కాని † మలయరావు

విజయాపమున శత్రునివహంబుపైఁ బోవు

వసుధేశుఁడవు గావు † వాని లేసు

ఆ. కొమ్ము నిమ్ము నీవు † గుణరహితుండవు

విడువు విడువ వేని † విలయకాల

కిభికిభాసమానశతశిలీమఖముల

గర్వ మెల్లఁ గొందుఁ † గలహమందు.

(భాగవతము)

అని పలికిన, యదుకులతిలకుండు వికవిక నగి “సెబాన్! నీయుపన్యాసమునకు మెచ్చితిని. అయిన నిది సభారంగము గాదు, సమరరంగము. కావున వచ్చినవని

గావింపు” మని యమోఘశరముల వానిపైని వర్షించి వాని వర్మములను భేదించి మర్మముల నొంచెను. రుక్మి బొమలు ముడివడఁ గన్ను లెఱ్ఱవాఱ మొగము జేగురింపఁ బండ్లు పట పటఁ గొఱుకుచు సింహనాదము నేసి సింహవిక్రమము మెఱసి క్రమముగాఁ బరశు పట్టిన ప్రాస భిండిపాల కరవాల శూల గదా తోమరాది సాధనములు వ్రేసిన, వాసుదేవుఁడు వాని నెల్లఁ దుత్తునియలు గావించి యంతటఁ దనివిననక బెడి దపుటడిదమును జేఁ బూని “యదిగో నీకృపాణమున నీప్రాణ మును గొనియెడను జూడు” మని వాని నఱుక నుంకించు సమయమునఁ బల్లవపాణి రుక్మిణి హరిచరణకమలములఁ బట్టు కొని, వినయాననతవదనముతో శోకబాష్పపూరముతో గడ్గదస్వరముతోఁ “గరుణాసముద్రా! శూరాగ్రేసరా! మహా పరాధి యగు మాయన్నను తమియించి కాపాడుము. ‘అచ్యుతఁ డల్లుఁ డయ్యె’ నని యుల్లాస మొంది యున్న మా తల్లిదండ్రులకుఁ బుత్రశోకమును గలిగింపకు” మని ప్రార్థించినఁ, గరుణించి యామహాబాహుఁడు చంపక “బావా! యిటు ర” మ్మని వానిని బట్టి, తేరికంబమునకుఁ గట్టి, గడ్డమును మీసమును దలయును మూఁడురేవులు గొఱిగి విరూపు నొనర్చెను. ఇంతలో శత్రుసైన్యముల నుఱు మాడి బలరాముఁ డచటికి వచ్చి చూచి, “యాహా! యి దేమికార్యము! ఇది యేమివీర్యము! ఇట్టియకార్య మేల చేసితివి? తమ్ముఁడా! యిటులు తల గొఱుగుట తల దఱుగుట కంటె నీచతరము కదా?” యని పలికి, రుక్మిని బంధము

నుండి విడిపించి, రుక్మిణీదేవిని జూచి “యమ్మా! నీదుసోద
రునిభంగపాటునకు నొచ్చుకొని మాకృష్ణుని నెగ్గాడ నెంచ
కుమా” యని యామెకు హితబోధ యొనర్చి యోదా
రైనను. రుక్మి ప్రాణమాత్రావశిష్టుడై వికృతరూపమునకుఁ
బరితపించి, కృష్ణుని గెల్చి కాని కుండినపురమునఁ గాలు పెట్ట
నని ప్రతిజ్ఞ సేసికొని యాప్రాంతముననే నిలిచెను. వాఁ డట్లు
నిలిచినప్రదేశమే ‘భోజకటక’ మనుపేరిట నొకపుర మేర్ప
డెను. ఇవ్విధమున శత్రువులను శాఱఁగోలి యదువీరులు
విజయోత్సాహులై త్వరగఁ బయనించి ద్వారకను జేరిరి.

వివాహమహోత్సవము.

అంతట, ద్వారకానగరము సర్వాలంకారములతో
శోభిల్లుచుండెను. ఎందుఁ జూచినను, స్వాగతతోరణద్వార
ములతోను గేతనములతోను జలువపందిళ్లతోను ముత్యాల
చవికలతోను విలసిల్లుచు నుండెను. మంగళతూర్యఘోష
ములు చెలంగుచు నుండెను. హరిపెండ్లికి యదు విదర్భ కురు
సృంజయ కేకయ కుంతి మహీకాంతులు మహాసంతోష
ముతో వచ్చిచేరిరి. అప్పుడు, విశ్వకర్మచే వినిర్మితమైన వివాహ
మంటపమున హోతలు ఋగ్వేదమును సధ్వర్యులు యజు
స్సును నుగ్ధాతలు సామవేదమును సధర్వణు లభర్వవేదమును
ఘోషింప, సుముహూర్తమున, నిజమనోహరిణిని సకలసంప
త్కారిణి సతిభిబాంధవసత్కారిణిని భవ్యచారిణిని సతీశిరో
మణి నానకదుందుభినందనుఁడు సురుచిరయశోభిశోభితముగాఁ

బెండ్లియాడెను. అటులు లోకపావను లగు నా నూతనవధూ వరు లెదురెదురుగ నిలిచి యొండొరులపైఁ దలఁత్రాలు దోయిలించి దోయిలించి పోయునపుడు, పుష్పలతికపోలిక రంగారు రుక్మిణీదేవితోఁ గూడి, కల్పవృక్షముంబోలె నొప్పా రుచున్న యాకృష్ణమూర్తికి నకలసురు “లాశితపారిజాతా! మా వందనములఁ గైకొను” మని చేతు లెత్తి మ్రొక్కిరి; ఆనందసూచకముగా నానకదుందుభులు మొరయించి పుష్ప వర్షమును గురిసిరి. నారదతుంబురులు వీణలు వాయించిరి. గంధర్వులు గానము సేసిరి. రంభాద్యప్రకాశినులు నృత్యము చేసిరి. ఈప్రకారము, లక్ష్మీనారాయణులైన రుక్మిణీ కృష్ణులకుఁ బరమవైభవముతోఁ గల్యాణంబు జరిగెను. తదనంతరము, విదర్భాది రాజబంధువులు సముచితమర్యాదలం జేసిరి. పౌరులు పరమసంతోషమునఁ గానుకలు దెచ్చి సమర్పించిరి.

అని శుకమహర్షి వక్కాణించినఁ, బరీక్షిన్నరపాలుఁడు ధన్యుండ నయితి” నని యానందించెను.

(శ్రీకృష్ణార్పణ మస్తు.

సా వి త్రి

❖❖❖❖❖

• ఆ. మాత జనకుఁ డత్త మామ లోబుట్టువుల్
పతి యు సుతులుఁ దన్నుఁ బలుదెఱఁగుల
సుతు లొనర్ప బ్రదుకుపనికి సత్కీర్తి సా
ఖ్యమ్మ లబ్బు టేమి యబ్బురంబు ?

(స్త్రీసీతఁగళహమః).

శ్రీ మ దహీనమహీమండల మండనాయమానమును
సకల నై సర్గిక స్వరూప విరాజమానము నగు నీ
భరతసామ్రాజ్యమునకు ను త్తరపుటెల్ల యయి మహోత్తుంగ
శృంగ దీపిత పర్వతరాజ మయిన హిమవంతమునకుఁ బ్రాంత
మున మద్ర దేశం బొండు వెలయుచుండు. దాని కధిపతి
యయి యశ్వపతి యను నొకరాజోత్తముఁ డుండెను. ఆయ
నకు మాళవ దేశపురాజుకూతురు మాళవి యనునామె
భార్య యయ్యెను. ఆరాజదంపతులు బిడ్డలు లేక సావిత్రీ
దేవిని గొలుచుచుండిరి. అంతఁ బదునెనిమిదేండ్లకు నాదేవి
వరమువలన మాళవి యొక ముద్దుఁగూతుం గనెను. అది
కారణముగ వార లాచిన్నారికన్నియకు సావిత్రి యని పేరిడి,
యఱచేతినిమ్మపండువలెఁ గడు గారాబముతోఁ గాపాడు
చుండిరి. బాల్యముననే తండ్రిపనుపున నా బాలిక పండితుల
యొద్ద సంస్కృతమును దేశభాషలను లెస్సగఁ గఱచి,
పెక్కు సీతకథలు పురాణము లితిహాసములు శ్రద్ధతోఁ జదు

పును దైవమునందును బెద్దలందును నల్లినండులందును భక్తివిశ్వాసములతో వర్తిలుచుండెను. యుక్తవయస్సు వచ్చుటతోడనే యా కుండరదనకుం దగినవహుని గూర్చి తండ్రికి విచారము కలిగెను. ఆమెగుణము నామెరూపము నామెవివేకము నామెకుఁ గల దైవభక్తియు నేమి చెప్ప! నాతఁడు తలఁచి తలఁచి యట్టె యుప్పొంగెను. అంతట నొకనాఁడు పూజాద్రవ్యములు దేర, సావిత్రి చెలికత్తెల తోడఁ గూడి చేరువవనమునకుఁ బోయెను. ఆయడవిలో నొక్కయెడ నాజవ్వని పువ్వులఁ గోయుచు నొక రాకుమారునిఁ గాంచెను. మహర్షులతో నొక్కొకప్పుడు సన్గోష్ఠి నుండు సాక్షాత్పురందరునిఁ బురుడించుచు, మునికుమారుల నడుమఁ గూర్చుండి యారాజకుమారుఁడు మొలకనవ్వులు మోమునఁ దులకింప, వారితో మృదు మధుర గంభీరోక్తు లాడుచు వినోదగోష్ఠి నుండెను. రాజస్యకస్య యా నవయావ నుని రూపసంపదను ముఖవికాసమును దీర్ఘభుజదండములను విశాలవక్షమును దేహకాంతిని దిలకించి పులకించి, యా సౌందర్యజితమారుఁడు రాజకుమారుఁడ యని నిశ్చయించి, యతనిని మనంబున వరియించి, యాతనివృత్తాంతము నారస రంధని చెలులను బుత్తెంచెను. వారును విచారించి వచ్చి సావిత్రితో నిట్లనిరి:—

“అమ్మా! యాసుందరపురుషుఁడు నాశ్వదేశపురాజు కొమారుఁడు. సత్యవంతుఁ డనువాఁడు. నాశ్వపతి వృద్ధుండు

నంధుండు నగుటచేఁ బరరాజువలన రాజ్యంబు గోలుపోయి కుటుంబముతోడ నడవిపా లయ్యె నట.”

ఈ యుదంతము విని యా సుదతీమణి యా రాచ చందురుని యందము చందమునకు డెందమునందు నమం దానందము నొంది, మనఃకేతనము మదనవాతముచేఁ దప తపఁ గొట్టుకొనుచు నాతని దిక్కునకె నిక్క, వెనుదీయు నడుగులతో నెట్టకేలకు. గజ్జంబునఁ దోడియింతులఁ గూడి యంతిపురముం జేరెను.

అనంతర మొకనాఁడు మద్రదేశ్వరునికడకుఁ ద్రిలోక సంచారి యగునారదుండు మహాతీసమాహ్వయవీణాపాణి యై విచ్చేసెను. ఆ దేవర్షి నారాజచంద్రుండు పూజించి యుచి తాసనాసీనుం జేసి “మహాత్మా! నేడు సుదినము. భవత్ప దాంబుజస్పర్శముచే మదీయ భవనంబు పావనం బయ్యె. నేను ధన్యుండ నైతి” నని పలికి, యతనితో సన్గోష్ఠి నుండెను. నారదమహామునియంతటి పెద్దలు వేంచేసినది విని, సావిత్రి యతికుతూహల యై యట కేతెంచి, యామహా మహుని పదపద్మములకుఁ బరమ భక్తితోఁ బ్రణమిల్లెను. నారదమహర్షి యంతో సంతోషమున ‘దీర్ఘసుమంగలీ భవ’ యని యాశీర్వాదించెను. మఱియు, నా బాలామణిరూప లావణ్య శుభలక్షణముల నుపలక్షించి నారదుండు ముద మంది “రాజేంద్రా! యేల యీముద్దియ కింకను బెండిలి నేయ కుంటివి? ఈమెభక్తివినయాదిసుగుణముగలను శుభ రూపలక్షణములకును దోడుగఁ, బసిండికిఁ దావి యబ్బినట్లు

వివేకమును వెలయుచున్నది. ఇట్టి వివేకవతియిప్పు మెటింగి వివాహము గావింపు”మని, సావిత్రివంకఁ జూచి “యమ్మాయి! నీయెడమచేయి చాపు” మని పలికి, యామెయటచేతి యందలిసాముద్రిక రేఖలఁ బరికించి చూచి మందహాసము చేసి “బళిరే! యీ పరమకల్యాణికి సకలసాముద్రికలక్షణము లమరియున్నవి. ఈ యమకు శ్రేయములు చేకూఱును. ఈమె పుట్టినింటికిని మెట్టిచయింటికిని వన్నెయు వాసియుఁ దెచ్చునట్టిది. ఈ బిడ కొన్నికడగండ్లు వడినను దైవకృపచే నవి తొలఁగ, నిజ పాతివ్రత్యప్రభావముచేత శాశ్వతకీర్తి సంపాదించి పుత్రశతంబుఁ గాంచి భర్తృవంశంబును వృద్ధి గావించును. ఈమెయందు ధైర్యలక్ష్మి నిత్య నివాసము సేయుచున్నది. పురుషులకుఁగూడ నిట్టిధైర్యస్థైర్యములు లే వనవచ్చును. మఱియును, దైవభక్తి పరిపూర్ణముగాఁ గలదు. కావున దైవతంబు సంతతం బీ వనితకుఁ దోడునీడ యై యుండు” నని నుడివెను.

అప్పు డశ్వపతి కూతుఁ జీరి “తల్లీ! నీగుణరూపవర్తనములకుఁ దగినపురుషునిఁ గోరికొనుము. ఆ రాజకుమారునిఁ దప్పక నీకుఁ బెండ్లి సేయించెద” నని మందలించెను. అందులకు సావిత్రి “తండ్రీ! నాశ్వపతికుమారుఁడు సత్యవంతుఁ డనువాఁడు నామనసునకుఁ గూర్చువాఁడు. నే నతనిఁ బెండ్లియాడెద” నని నిజాభీష్టంబును దెలుపఁగా, మద్రదేశ్వరుండు త్రికాలవిశారదుని నారదునిఁ జూచి, “యో మానివర్యా! మీ యెఱుంగనిది యేదియు లేదు. సావిత్రి వరించిన రాకు

మారుని వృత్తాంతము నెఱింగింపు” డనిన, నమ్మునీశ్వ
 సంఘ జ్ఞానదృష్టిని జూచి, విషణ్ణహృదయుఁ డై “రాజేంద్రా!
 మాసత్యవంతుఁడు సత్యసంధుఁడు, దయాసింధుఁడు, సుగుణ
 సంపన్నుఁడు, నవమన్మథాకాగుఁడు, సకలవిద్యాపారంగ
 ఁడు. ఆ రాజసుతునకుఁ జిత్రాశ్వం డను నామాంతర
 మును గలదు. కాలవశంబున వానితండ్రి ద్యుమత్యేనుఁడు
 రాజ్యవిహీనుఁడై సకుటుంబముగా వనవాసము సేయుచున్న
 వాఁడు. ఇది యొకలక్ష్మ్యములొనిది కాదు. కాల మొక్క
 రీతిగనే యుండదు. అయిన, నేమి యడ్డంకి యందువా?
 అహో! కష్టము! ఆ సత్యవంతుఁ డాయుష్మంతుఁడు కాఁడు.
 పెండ్లి యయిన మఱుసటి సంవత్సరముననే యతఁడు మృతి
 నొందు” ననవుడు, దండ్రి కుమారికను జూచి “యమ్మా!
 యుష్మహానీయుఁడు వచించినది వింటివి కదా? ఈయనమాట
 సత్యము. నీకు నట్టివరుఁ డేల? ఎందఱో రాజపుత్రులు
 కలరు. మఱియొకని వరింపుమా” యనెను.

అందులకు నా విదుషీమణి యిట్లు లనియె: “త్రికర
 ణము లగు మనో వా క్కాయములలో మనస్సు ప్రధానము.
 అట్టి మనస్సుచే వరించినవరుని విడిచి యొరునిఁ గోరఁడు.
 సత్యవంతుఁ డెట్టి వాఁ డైనను సరే. అతనినే నేఁ బెండ్లాడు
 దును.”

అనిన, నశ్వపతి నారదునివంకఁ జూచెను. అంత
 నామహాత్ముఁడు “రాజోత్తమా! యీ యుత్తమకన్యమదిని
 ద్రిప్ప నేరితరము కానేరదు. సత్వరముగ నా చక్కని

రాచకొమరునికే యీ చక్కెరబొమ్మ నిచ్చి పెండిలి గావింపుము. పతివ్రతలు భర్తృహీనలు కానేరరు. మదీయాశీర్వాచనబలముచేతను సావిత్రినిరతవ్రతపూజాఫలముచేతనుఁ ద త్పాతివ్రత్యమహిమవలనను నైదువతనమునకుఁ గొదవయొదవ” దని పలికి యథేచ్ఛం జనియెను.

వెంటనే, యొక శుభదినసంబున మద్రభూపతి మంత్రి పురోహితబంధుమిత్రులతోడ సావిత్రిని దోడుకొని, యుష్ప మొదలు కప్పరమువఱకుం గల పెండ్లిసామగ్రిలఁ బెక్కుబండ్లపై నెత్తించుకొని, సాశ్వని యాశ్రమమునకుం బోయెను. అంతట నారాజుని సంభ్రమంబు గొని యశ్వపతి కతిథినత్కారంబు సలిపి యతనిరాకకుఁ గారణం బడిగిన, నశ్వపతి సాశ్వపతిం జూచి “యయ్యా! యీ కన్నియ నాయనుంగుఁగూతురు. నీమపుత్తుండు గుణవంతుఁడు విద్యావంతుఁడు వివేకవంతుఁడు నగుటంజేసి, యాతనికిఁ గన్యాదానంబు సేయం గోరితి. మీరు నాతో వియ్య మంది నను శౌర వింపవలయు” నని నుడివి, యతని యడుగుఁదమ్ములకు సావిత్రిని మ్రొక్కించెను. అపుడు సాశ్వం “డార్యా! మేము రాజ్యవిహీనుల మై యరణ్యమే శరణ్యముగా నిందు వాసము సేయుచున్నాము. ఈబాల యతిసుకుమారి. అడవిని మాతోడ నిడుమలఁ బడనోప” దనిన, మద్రపతి యిట్లనియె:-

చ. కలిమియు లేమియుకా సతము

గా వని సెందినచోఁ జెలంగుచుం

గలఁగుచు నున్ని ధీరులప్ర

కారమె లెస్సగ నింతపట్టు నేఁ

జలియుదుఁ జెప్పెదన్ వసుతు

తీవర! పిన్న యవంగ నేల? యే

కొలఁదియుఁ గాదు; ధీరమతి

గూఁతురు పేర్కొనఁజాలుఁ చెంతనన్.

క. నీతోడ వియ్య మందం

జేతోగతి నాసఁజేసి - చెచ్చెర ని శ్లే

నేతెంచితి మత్స్యార్థన

బ్రాతిగఁ జేకొనక యనికి - పాడియె నీకున్? (భారతము)

“కలిమిలేములు కావడికుండలు. ధీరులు సంపద వచ్చిన దని సంతోషింపరు. ఆపద వచ్చె నని యాకులత నొందరు. ఈ కుమారి వయసునఁ జిన్నది యయ్యు బుద్ధిని బెంపు గన్నది. మిగుల నోర్పును నేర్పును గలయది. ఆ విష యమున మీకుఁ జింత వలదు. మీ బోంట్లతో వియ్య మందఁ గోరి చయ్యన నియ్యడకే యేతెంచితి. నా యభిమతంబు నెఱవేర్పమి న్యాయమా?” యనియెను.

అందులకు సత్యవంతునితండ్రి సమ్మతించి, ముని జనంబు వేదఘోషంబు నేయ, సుముహూర్తంబున సావిత్రి సత్యవంతులకుఁ బాణిగ్రహణం బొనరించెను.

మద్రేకుండును గూఁతునకు నల్లునకు విలువ గల పలు వగలక్రొన్నగలను మిఱుమిట్లుగొను బంగరుజరీపట్టువలువలను బ్రేమ మీఱ నొసంగి, వియ్యంకునిచే వీడుకోలు వడసి, తనదు ప్రోలికిం జనియెను.

తదనంతరము, సావిత్రి యనర్హ వస్త్రభూషలను మాని యడవియునికికిం దగిన నారచీరలు దాల్చి, బత్తి మీఱ నత్త మూములకు నుపచారములు నేయుచు, బతియే దై వంబుగా

భావించి, గృహకృత్యముల నయ్యయికాలంబులఁ జూకుగా నెఱవేర్చుచు, నెల్లవారికి నల్లాగుముద్దుగా మెలఁకువతోడ మెలఁగుచుండెను.

ఆ యిల్లాలి దినచర్య యెట్టి దనఁగా:—

శ్రీ. పతిఁ మున్నగ లేచి ప్రాచిపనులఁ దీర్చి
పగపాడి తల గువ్వి పంకజాక్షి
మడుగుఁజేరను గట్టి మఱియుఁ గుంపుము వెట్టి
యత్తమామలఁ జేరి బల్లి నెరఁగి
యంతట మేల్కొన్న కాంతున కెదు రేగు
అచ్చి ప్రసన్న యై వచ్చె ననఁగ
గృహకృత్యము లొనర్చు బహుసమర్థతతోడ
దేవపూజలు సేయు దినదినంబు

శ్రీ. నళవా! పావిత్రసుధాగణం బగజితంబు
వలువ కైనను వేనోళ్ల చిలువ కైన
నమరగురువయ్యనకు నైన; నట్టి గరితఁ
దలఁచువారల దురితముల్ భృంస మగును. (స్వకృతము)

ఇట్టి పావనచరిత్ర యలనాఁడు నారదుఁడు వచ్చించిన ప్రకారము భర్తయాయుష్ప్రమాణమునుగూర్చి దినములు లెక్కించుకొను చుండెను. సత్యనంతునిజీవితమునకు నిక నాలుగుదినములే కొఱవడియున్న వనఁగా, నపు డగుణ గరిష్ఠ పరమనిష్ఠమెఱు వ్రతానుష్ఠానముం బూని మూఁడు రాత్రు లుపవసించెను. అత్తమామ లాకోమలివ్రతదీక్ష కక్కజము నొంది, “యహ్మహు! యేల యిమ్మెఱుఁ గతిన వ్రతమును బూనితివి? నిన్న పసిదానవు. ఉపవాసములచే శరీర మేల శుష్కింపఁ జేసికొనెద” వని యడుగ, వారలకు నామె “మీ రీనోముకష్టమునకుఁ జింతింపవలదు. సేమముం

గోరి పూనినదానను ఈవ్రతాచరణమునకుఁ గారణము సిమ్మటఁ దెల్లం బగు” ననుడు, వారును భగవదారాధన మునకు భంగ మొనరింపరా దని మిన్నకుండిరి. ఆమూఁడు దినములును గడచినెను. అంత, నాలవనాఁటివేకువను మేల్కొంచి సత్యవంతుఁ డెప్పటిచొప్పున సమి త్కృత కుసుమ ఫలంబులు దెచ్చుటకు బైలుదేటుటయు, నాఁడు జీవితేశుని కవసానవిషయము గావున సావిత్రి “నేఁడు ప్రాణనాథుని నేమ జూడఁ” దని మదిని నిశ్చయించి, పతిసాన్నిధ్యముం జేరి, “ప్రాణేశా నీతోడఁ గూడి నేఁడు వనవినోదముఁ జూడ వేడు కయ్యె; కూడ దనక తోడుకొని పోవే” యని వేడు కొనియెను.

పతియు సతిని జూచి “ప్రేయసీ! నీవు మూఁడు రే లుప వసించుటంజేసి కడుం బడలియున్న దానవు. నావెంట రాఁజాలవు. మఱియొకనాఁడు కాని” మృనియెను. అందుల కా సాధ్వీశిరోమణి “ప్రాణేశ్వరా! నీతోడి వనవిహారంబునఁ బంచేంద్రియపర్వము లగు నివ్వనవినోదములు మదీయోప వాసశ్రమంబును బరిహరించునుగాదే” యని పతిని బతి మూలిన, సతం డియ్యకొని, సహధర్మచారిణి యగు నమ్మా నిసీమణిని వెంట నిడుకొని చనియెను.

ఇటు లా మద్రరాజపుత్రి సావిత్రి దుర్భరవిచార గ్రస్త యయ్యు, మనోవ్యథను ముఖమునఁ దోవనీక వన విహారవ్యాజంబునఁ బతిని వెంబడించి పోవుచుండెను.

ఆ యశావనపతి యత్యంతచింతాకులితచి త్ర యగుటం

బట్టి యవ్వనరాజమునందలి తామరకొలంకులును, వానికెలంకుల వెలయు పూజాదరింపు, నవ్వానిపై నల్లికబిల్లికగ నల్లికొని యుండు వల్లికలును, బరిసరంబులఁ గల ఫలభరితమహా భూరూపాంబులును, నా పెనుమాఁకుల నెగఁబ్రాకి పూవుం గుత్తులతోడను గెంజిపురుజొంపములతోడను శోభిల్లుచుఁ జల్లనిగాడ్పుల, కాజవ్వనిలేయొడలివడువున జవ్వాడుతీఁగలును గనులపండువు సేయ వయ్యె. లతాంతములనుండి కాటుతేనెసోనల నాని మదించిన తుమ్మెదల రొదలు తంబుఱ నాదుగా మెఱయు సొంపు చెవుల కింపు గావింప దయ్యె. ఆ కలకంఠకంఠికంఠస్వరమువలెనే సుస్వరం బయి యత్యంత మనోహరంబగుశుకపిక శారికాదిశకుంతలసంతానగానవినోదము వీనులవిందుసేయ దయ్యె. ఆ శకుంతలసంగీతమున కనుసరణ గతి నచ్చటి కాసారంబులనీరంబులు మందమారుతముచేఁ దరంగములరూపున సోపానములఁ దాఁకుటవలనఁ గలుగు మృదంగతాళఘానములు శ్రావ్యహీనము లయ్యె. గుమగుమ యని గుబాళించు వివిధకుసుమపరిమళంబులును జండన వృక్షముల సౌరభములును స్రూణేంద్రియమును దనుప జయ్యెను. జలంబులఁ దాఁకి చల్లఁగా వీచు తెమ్మరలు నెమ్మేనికి సుఖంబు గూర్ప వయ్యెను. ఇవియును గాక, యందందు వెలయు గురివెండపందిళ్లయందలి చలువతాతిన్నెలపై నా యన్నులమిన్నను గూర్చిమగండు గూర్చుండఁబ్రేలుకొని బుజ్జగించుచు “మాయురే! ప్రేయసీ! యెంతహాయిగ నున్నది యీ స్థల!” మనును. ఆ మరునిపూబంతి సొగసులదొంతి

సత్యవంతునియింతి వంతను వెలికిఁ దోచునీక తా సంతసించి నటలు లనుకరించుచుఁ బెనిమిటి నలరించును. సాశ్వపతి కుమాగుఁ డచ్చటి వివిధఫలవృక్షంబులఁ జూపి “కనుఁగొంటే మచ్చెకంటీ! పరమయోగ్యులట్ల యీచెట్లు క్రమఫలభారం బుచే వినప్రమ మయి యున్నవి” యనుచు, వానికొమ్మల వ్రేలుచున్న స్వాదుఫలంబులఁ గోసి, తనదుకొమ్మ యగు నాముద్దుగుమ్మకుఁ బ్రీతిమై నిచ్చును. నిజవల్లభునియుల్లంబు నెల్లప్పుడుఁ బల్లవింపఁజేయు సుస్వభావ యగుటవలన మన స్సంకటమును మఱుఁగుపఱుచుటయం దేమఱుక యాపండ్లను గైకొని వాని నొలిచి ప్రాణపద మగు పతికి మొదటఁ దిన నొసఁగి పిమ్మటఁ దానును దిని, పెనిమిటికిఁ దృప్తి కలిగించును. ఆసరసుఁడు నిజకాంతకరముం బట్టికొని యొకసరో వరముసరసకుఁ బిలుచుకొనిపోయి “చూచితే కమలనేత్ర! యీ విమలజలములు సాధువులహృదయములట్లు స్వచ్ఛమయి యున్నవి!” యని మెచ్చి, యాతేటనీటిని దాఁ గ్రోలి దయి తను ద్రావించును; పరమరమ్యంబు లగు నరవిందములఁ గోసి యామెమృదుకరములం బెట్టి కరము బుజ్జగించును. మఱియు నతఁ డా పద్మాకరపుఁ దరంగమాలికలపై వికసిత పద్మహేలికలం దూఁగుచున్నరాజహంసములను బ్రియురాలికిఁ జూపును. అం దొక్కమరాళి సుందరమందగమనమునఁ దన పిల్లలగూఁటిచెంత విహరించుటను సత్యవంతుఁడు గనుంగొని “యయ్యారె యంచయానా! యారాయంచ యెయ్యారంపు నడకసాంపు గాంచితే! దీని హాయిలునడకు మెచ్చియే

యల్ల చతురచతురాననుండు హంసను వాహనముగఁ
గైకొనఁ గాఁజోలు.” నని వర్ణించును. అచట వాసి కొంత
దవ్వు చని “యల్లదే! కురంగనేత్ర! చూచక్కనికురంగము
కురంగితోడ సమూహం లాడుచు నెంత చెలువముగఁ జొర
గించు చున్నది ” యని దయితుండు మందలించుచు మంద
యానకుఁ జూపును. ఆ యిందుబింబానన మందహాసము
మోమునఁ దులకింప నామృగీమృగములక్రీడావిలాసమును
దిలకించి, నిజచిత్తాపహరణిఁ గ్రేంగంటఁ గన్గొని, యతనికిఁ
జిత్తాపహరణము సేయును గాని మనోదుఃఖము మొగమునఁ
దోవనీయదు. ఒక్కడఁ జంపకవల్లులు పొదరుట్టిల్లు నల్లు
కొని గుళుచ్చములబహువుతోఁ బిల్లగాలులకు నల్లలాడు చుండు
పాబగును జూచి, రమణితో రమించు “తిలకించితే తిలకిసి
తిలకమా! ఈసంపంగతీగెలు పూవులెత్తుల వ్రేగుతో,
నీదు నురోజభారముచే లేఁగొందీగియ వీగియాడుచాడ్పున,
గాడ్పులకుఁ గడుంగడు జలించుచున్న!” వని సరస మాడుచు,
నాసంపంగెపూగుత్తులఁ జదిమి “యివిగో నీ యలగులు నీదు
నాసపగిది నెంతయు నొప్పారుచున్నవి! కనుక నొప్పరికింపక
వీనిం గొప్పనం బెట్టి గొప్పసేయు గొప్పగు” నని కడు
నాసతో నా రసికశిఖామణి సతీమణిశిఖం జొరివి, చిలునగవు
నగును.

పీ. కమనీయకమలినీ-కల్లాలపీఠులఁ

గదలు ధాయంశల-గతులయొప్పు

బహుపుష్పపల్లవ-ప్రకరచిత్రము లై

తనరారు తరులతా. తతులసాంపు

మకరందరసపాన-మదవిలోలంబు లై

క్రూరడి యెలదేటి-గమలయులివుఁ

బరిపక్వమంజుల-ఫలరసోద్ధతము లై

పలుకు రాచిలుకల-పటురవంబుఁ

ఆ. బియ్యండు వేటువేట - పీలిమైఁ జూపుచుఁ

జెప్పచును జనంగఁ - జీగురుబోడి

గనుచు వినుచు నిర్వి-కారసల్లాపంబు

లార నతని జెఱుగు - నరయుచుండె.

(భారతము)

ఇట్లు చిత్రాశ్వుడు చిత్రవిచిత్రముల నెనక మెనఁగు నా చైత్రవనమునందలి వింతల సావిత్రికిం జూపుచుఁ దదీ యరామణీయకమునకు ననుగుణముగ సరసోక్తు లాడుచు, నక్కడక్కడ నడ్డపడు పిల్లకాటువల మెల్లన నాచెలువను దాఱించుచుఁ దోడ్కొని పోయిపోయి కొండొకచోఁ గాంతను 'గూర్చుండు' మని చెప్పి, కాంతుండు వంటచెఱకుకొఱకుఁ జెల్లి కొమ్మల గొడ్డంట నఱకుచుండెను.

ఆహా! పాపంపువిధి నే మనవచ్చును! కాల మెప్పుడు తీటునా యని కాలుండు కాచుకొనినో యుండును! బౌరా! మృత్యుదేవతబారికిఁ జిక్కక దక్కువారు గలరా?

ఆతఁడు తరుశాఖల నఱుకుచుండుతఱి నలసటచే నెమ్మేను ముమ్మరముగఁ జెమ్మరింప సొమ్మసిలి నిజనతితో నిట్లనియె: "కాయము కంపించు చున్నది. తల దిరుగు చున్నది. గుండెలు దడదడఁ గొట్టుకొనుచున్నవి. కాలు సేతులు తూలిపోవుచున్నవి. శ్రమనివారణార్థ మించుకతడవు పండుకొనియెద" నని యామెనునుదొడపయిఁ దల నిడి పరుండెను. అంతట 'సావిత్రిహృదయాబ్జమిత్తు'ం డకాలమర

ణమును బొరయునది చూడ నోప' నని మిత్తుం డస్తం గతుఁ డగుచుండెను. చిమ్మచీకటులు గ్రమ్ముకొనఁ దొడఁ గెను. అప్పుడు ప్రతిక్షణమును సావిత్రిప్రతీక్షణమునకుఁ బాత్ర మయి యుండెను. ఆమెమనంబున ఘనం బగు వ్యసనంబు పాదుకొనియెను. 'నేఁడు పతిగతి నే మగునో' యని శంకించును. నాఁడు నారదుఁడౌశీర్వదించినది తలంచి తల పంకించును. 'ఆపద్బాంధవుఁడు దేవదేవుఁడు విపదం బుధినుండి కృపతో కరిఁ జేచ్చువాఁడు గదా' యని ధైర్య మవలంబింప నుంకించును.

ఇట్లు దురంతచింతాక్రాంత యై యాకాంతామణి కాంతారమధ్యమున నేకాంతమునఁ జిక్కి నిడకాంతుని నంక భాగంబునఁ జేర్చి యుండు సమయమున, సత్యవంతునికి నొడ లెల్లఁ జలువలు గ్రమ్మి చల్లఁబడియెను. క్రమముగ నుచ్చాస్వసనిశ్వాసములు నిరోధింపబడుచుండెను.

ఈవై పరీత్యమును జూచి "మృత్యు వాసన్న మగు సన్న"లని యావనిత నిశ్చయించి, "హా దైవమా! యీపుణ్యా త్ముండు భూదేవికి బహు వయ్యేనా! రాజ్యంబు కోలుపోయి తల్లిదండ్రులతోడ నడవి పా లయి, వారికి శుశ్రూషలు సలు పుచు భద్రచరిత్రుం డయిన యీ మహానీయుఁ డాయుస్సు నకుఁ గూడ నోచుకొనకపోయెనా! కరుణాసముద్రా! భక్త వత్సలా! యాశ్రితపారిజాతా! నిన్ను సదా భజించువారికి నెట్టిచెట్టలు భంజింపబడును గదా! నాదుపతికిఁ బ్రాణదా నంబు సేయుము. ఈమహాపదను బాపవే దేవదేవా! మహాను

భావా! గత్యంతరము లేదు. పరిష్కారమునుగల్గించునట్లుగా నాకుఁ బ్రతిభిక్ష పెట్టు!” మని పరిష్కరివిధముల గ్రహణములఁ బ్రార్థించుచుఁ గన్నీరు మున్నీరుగాఁ గార్చుచు వెళ్ళి మామయ్య చుండెను.

అట్టిసమయమున యముండు సత్యవంతుని సమీపించి తన పటుపాశముల సతనిపై వైచి ప్రాణములఁ గొన నుంకించెను. అకలంక యగు నా పంకజాక్షియగకపర్యంకమున సత్యవంతుని శిరం బుండుటంజేసి యామెపాతివ్రత్యాసల జ్వాలలకుఁ జేర వెఱచి, యవి యాతనియసువులం గొననేర వయ్యె. అంత నాగ్రహవిస్ఫయంబులు మదిని బెనంగొన సంతకుఁ డొక్కసారికి ముమ్మాఱు ప్రయత్నించి విఫలం డయ్యెను.

అప్పుడు సావిత్రి తల యెత్తి చూచెను. ఆమె ముంగల నీలమేఘముంబోని మేనివాడును వాడికోటపండ్ల వాడును బంగరుచాయవలువవాడును బాశపాణియు నగు నొకమహాపురుషుండు పొడకట్టెను. వెంటనే సావిత్రి జీవితేశ్వరుని శీర్షమును గ్రింద నునిచి లేచి, భయభక్తులతో నాదివ్య పురుషునికి మ్రొక్కి, సమ్రతతో నిట్లనియె:—“అయ్యా నీ వెవ్వడవు? నిన్ను జూడ మహానీయుడవుగా నున్నావు. ఏల యిచటికి నేతెంచితో దయతోఁ దెలుపుమా” యనిన, నా పుణ్యపురుషుండు “తల్లీ! దక్షిణదిక్పాలుఁ డగు కాలుఁ డను. నీజీవితేశునిజీవితకాలము తుది ముట్టినది. కావున నీతనిప్రాణములు గొంపోవ వచ్చితిని. ఇతఁడు పుణ్యాత్ముడు;

సచ్చరిత్రుడు. కాబట్టి నాదుకింకరుల సంపక నేనే చను
దెంచితి. నీవును బరమపతివ్రతవు గావున, నీకు దృగ్గోచ
రుడ నైతిని. పరు లేకు ననుఁ గనుఁగొనలే” రని చెప్పి,
సత్యవంతునిపైఁ గాశంబుల మరల నైచి ప్రాణంబులఁ గొని
దక్షిణదిశాభిముఖుఁ డై నడచు చుండెను. క్షిప్రంబున
సావిత్రి పతికళేబరము నొకచోఁ బదిలపఱచి, భయకంఠిత
గాత్ర యై పరేతరాజువెంటఁ గలిగి పోవసాగెను.

కలిపయదూరము చని కాలుఁడు తన్ను వెంటాడి
వచ్చుచున్న యా యబలను దిరిగి చూచి “బాలా! నీల
బేల వై యీలీల వెంటఁ బఱచెంచెదు? నీకుడేవిశేషుండు
జీవించు న నెడి యాశ వడలుకొనుము. అతనిజీవితకాలము
తీతెను. నేను జనుమార్గము దుర్గమము. మరలి పో” మ్మని
చెప్పఁగా, నా కమలాయతలోచన శోకబాష్పములు విడు
చుచు శమనం జూచి యీర్షి సనియె:—

క. పతు లెందుఁ జనిన సంచటికి

సతులకుఁ జనవలదె నీ ప్రసాదమునను చు

త్పతిభక్తికతిమునను సం

స్తుతనూ! నా కనుఁగాని - చోటులుఁ గలవే? (భారతము)

“పతు లెందుఁ జనిన సందులకు సతులు సనవలయుఁ
గదా? నీదుననుగ్రహంబునను నాదుపతిభక్తివలనను నాకుఁ
జన రానిచోటులు గలవే? భర్తృసహధర్మచారిణిని నన్నుఁ
జను మనుట చన్నే? సర్వమార్గములందును ధర్మమార్గము శ్చ
మము. అట్టిధర్మవున కాధారభూతులు సజ్జనులే యని నీతి

కోవిదులు వక్కాణింతురు. అట్టి సజ్జననందర్శన మొకప్పుడును వృథావోవదు గదా. ఓ సుజనోత్తంసా! వృజినధ్వంసా! నీయంతటివాని సుదర్శనంబునఁ బరమకల్యాణంబు నొందక నే నెఱులు మగుచుదు?”నని పలికిన, నామెవాచాలమునకును సమయస్ఫూర్తికిని సబ్బర మంది యమధర్మరాజు “విదుషీ మఃశీ! కర్ణామృత మగు నీ వచనంబులకు నాదు డెండంబుందానంద మందినది. నీదు పెనిమిటిప్రాణంబు దక్కవేఱక వరంబు వేడు మిచ్చెద” ననిన నాయింతి యెంతయు విచయంబున “ధర్మరాజా! మదీయశ్వశురునకు సాశ్వభూమి శ్వశునకుఁ బోయినదృష్టియు రాజ్యమును మరల ని” మ్మని యడుగుటయు, “నట్ల యగుఁగాక. నేఁ బని వినియెద” నని చనుచుండె.

అంత, నాకాతయు సంతకునిపిఱుండన కొంత మారము పోలు,

చ. ఎడపక వాఙ్మనఃకిలుల - నేరికి హింస యెవర్నఁ బూన ర
యొడలను దీనులం గరుణ- యేర్పడఁ బ్రోవన చూతు రిచ్చుచోఁ
గడమవడంగనీ కదిరి-కాంక్షితముల్ దుదిముట్టఁ దీర్తు ర
క్కుడు మదిఁ గూర్తు రాశ్రీతుల-కుఁ విను మిన్నియు నార్య
ధర్మముల్. (భారతము)

ధర్మమూర్తి! బుధులు త్రికరణముల నేరికి హింసఁ జేయ నొల్లరు. దీనులను గరుణించి రక్షింతురు. ఆశ్రీతులకు యథేష్టముగా నీప్సితార్థముల నిత్తురు. నీవు ధర్మదేవతవు. సమస్తభూతములందు సమబుద్ధి గలిగి దానిదానికర్మమునకుఁ

దగినయట్లు ఫలము లేర్పఱుచుటంబట్టి సమవర్తి యను సార్థక నామంబు నీకుఁ గలిగె. అట్టి నిన్ను నే నాశ్రయించితిని. ఆశ్రిత జనులను సుజనులు నిరాకరించుట పాడియా?" యని వేడెను.

ఆ విమలమణిమృదుమధురభాషణములకు మదిఁ జాల నలరి పితృపతి యతికుతుకంబున “నారీశిరోమణీ! నీ యుదార చతురవాక్యములకు నేను ముదంబు నొందితిని. నీవు పరమ నిష్ఠాగరిష్ఠువు గావున నీయెడ సంతసించితిని. పతిప్రాణదాన వరంబు తప్ప నితరంబు కోరు మిచ్చెద” నని యముఁ డనెను. ఆకోమలి కేలుఁడమ్ములు మొగిడ్చి “పుత్రసంతానము లేని నాతండ్రి యగు మద్రభూపతికిఁ బుత్రశతంబు నొసంగు” మని యర్థించుటయు, నీకోరినయట్లు కానించితి నని దయారస మొలుక ధర్ముండు పలికి వెండియు నిట్లనెను:—

“ఓమగువా! నీమగనియాస యుడిగి మగుడుము. సరకలోకమునకు నీబోఁటిపుణ్యవతి రాఁ జనునే?” యనిన, యముని కాబోటి “ధర్మస్వరూపా. నాధర్మతో నుండు లోకము సరకలోక మైనను, నా కదియ యుత్తమలోకము. నా మనోనాయకుఁడు లేనిది నాకలోక మైనను సరకలోక తుల్యం బగుఁ గాదె? నాదువిన్నపం బొక్కటి యాలింపుము. ఇలలో క్షణదర్శనమాత్రంబున సజ్జనులు స్నేహితు లయ్యె దరు. చిరసంభాషణంబున నీకు నేను జుట్టమ వైతి ననుట యతిశయోక్తి కానేరదు. లోకమున బంధుమిత్రులకోరిక లీడేర్చుట యవశ్యక ర్తవ్యంబు గావునఁ జిత్తగింపు” మను టయు, దయ దయివాట శమనుండు నీతికోవిద యగు నా

యువిదతో “సోదరీతుల్యా! నీయెడఁ బ్రసన్నుడ నైతిని. నీ వేది కోరిన నిచ్చెదఁ గోరు” మనియెను. స్వాతివానను గాంచిన చాతకమువిధమునను, బెన్నిధిఁ గన్న పేదచందము నను, బ్రవాహమధ్యమున మ్రోడును గనిన మగ్గునికరణి, నాపస్నీరధిని మునిగియున్న యాకాంతాలలామ పరమసంతోషముఁ జెంది యిట్లు ప్రార్థించెను:—

చ. పతివరహంబు దుస్సహము - శర్త్రువినాకృత యైనకాంత మా
పిత యగు సర్వవంగళవి-శేషములందును గాన మత్ప్రియుం
డతులితకీర్తికాలి మగు-జాధ్యుడు సాశ్వసుతుండు లబ్ధజీ
వితుఁడగు నిమ్ము ధర్మపద-వీపరితఁడ! పుణ్యపీఠజా! (భారతము)

“దేవా! సతులకుఁ బతివిశ్లేషము దుస్సహము. ప్రాణ పదం బగు నాపతికిఁ బ్రాణప్రదము సేయు” మని ప్రార్థించు టయు, నామె ప్రార్థన సంగీకరించి,

చ. కొను మిదె నీ మనఃప్రియునిఁ

గోమలి! వీడు చతుశ్చతాబ్దముల్

మను నిటమీడఁ బుత్రులఁ గ్ర

మంబున నూర్చురఁ గాంచుఁ గీర్తివ

ర్థనుఁ డగు సంతతాధ్వరవి

ధానములం బరితుష్టి సేయు న

య్యనిమిషకోటి కల్లను ని

జాన్వయమాళిభూషణుం డగున్.

(భారతము)

ఇదె నీభర్తృజీవంబుల నొసంగితి. వీఁ డీలోకంబున నన్నూటేండ్లు జీవించి జన్మములు పెక్కు లొనరించి సకల సురుల మెప్పించి వంశవర్ధను లగు పుత్రుల నూర్చురం బడయు” నని ప్రసాదించి పరేతరాజు నిజస్థానంబు సేరెను.

అంత నా కాంతయు మరలి వచ్చి ప్రాణేశ్వరుని శరీరము తనతోడలపయి నుంచుకొని కూర్చుండఁగాఁ గొంత వడికి సత్యవంతుఁడు నిద్ర లేచినట్లు లేచి ధర్మపత్నిని జూచి “న న్నైవఁదో బలాఘ్యఁడు భయంకరుఁడు నగు నొకమహా పురుషుఁడు తిగిచికొని పోయినట్లు కలఁ గంటి” నని మందలించెను. అందుల కా యిరువదన ప్రాణనాథుని కాలిని యుదంత మంతయు శ్రుతిపఱచి, యిగులు వ్యాపించుటండేసి యచట వాసి వేవేగ నూ నుహాపగ్నివ్రత గృహభిముఖముగా సత్యవంతునితోడఁ జనుచుచుండెను.

ఇట మృమత్సేనుఁడు స్త్రీప్రిసంపన్నుఁడై సందున నొక్కప్రక్క మోదముచు, గొడుగును గోడలు నింక నిలు సేరమికి మహాకవచ భేదమును నొందుచు, వారినిగూర్చి చుట్టుపట్టులఁ గల జడదారుల నడుగుచుండెను. ఉత్తరక్షణముననే, సావిత్రీ చిత్రాశ్వుల శుభాగమనమును గని, యానంద మొంది, సాఖ్యిండు వారియాలస్యమునకుఁ గతం బడుగుటయు, సావిత్రి యడవిలో నడచినవృత్తాంతము సత్తమామలకుఁ దెలుపఁబూని పూర్వము నారదమహాముని యాసతిచ్చిన వివరణమును, నిజవ్రతాచరణకారణమును, నాడు పెనిమిటిని వెలు సంటిన కారణమును, నడవిలో నాతనికి స్మారకము తప్పటయు, సతనిమరణమును, యమ దిర్యసమును, ద దనుగమనమును, వరపరంపరా ప్రదానమును, బతిపునర్జీవితవృత్తాంతమును ససాకల్యముగ శ్రుత పఱిచెను.

అమెమామ యగు ద్యుమత్యేనుఁ డమందానందనిమగ్నుఁ డై

క. “అపత్సముద్రమగ్నం

బై పోయెడు సస్మదస్య-యమా పెం పెనఁగం

దీప యయి కడవఁబెట్టిన

నీపుణ్యచరిత్ర గీర్త-నీయము తల్లీ!”

(భారతము)

యని కోడలిని గొనియాడెను. మునిజనులు నానాధ్యమణిపాతి
వ్రత్యవ్రభావమునకు నానాస్వస్థత్వము లగుచు, నామెను
బహువిధంబులఁ బ్రశంసించిరి. పిదప నా పుణ్యదంపతులు
నావిశ్రీసత్యవంతులు వారికందఱకు భక్తితోఁ బ్రణమిల్లుటయు
మునశ్చిగులు వారి నాశీర్వాదించి నిజనివాసములకుఁ బోయిరి.

తదనంతరము సాశ్వదేశమునుండి ద్యుమత్యేనుని
యాపు లగు పురోహితామాత్యభృత్యవర్గంబు వచ్చి “మహా
ప్రభూ. మనశత్రువులు నశించిరి. ఇఁక మీరాజ్యము నెప్పటి
చొప్పునఁ బాలింప రం” డని ప్రార్థించెను. సాశ్వపతియుఁ
గుటుంబసమేతముగఁ దరలి, మునుల వీడుకొని, రథంబు
నధిరోహించి చతురంగసైన్యములతో రాచనీవి యొప్పఁ
బై నమై, సర్వాలంకృతశోభితం బయి మంగళతూర్యారావం
బులు మిన్నముట్ట రాజులురాజధానిం బ్రవేశించి, ప్రజలస్వాగ
తంబుఁ బడసి వారల కభయం బిచ్చి, పూర్వప్రకారంబునఁ
బరమసుఖంబుతో రాజ్యపరిపాలనంబు నేయుచుండెను.

అనతికాలంబున కావృద్ధరాజు తనయునకుం బట్టంబు
గట్టి తపంబు నేయం బోయె. అంతట సత్యవంతుమహారాజు
నక్కలై శ్వర్యములతో నలరారుచు ననేకయాగంబు లొనర్చి,

సావిత్రీదేవియగును. గుహానిల నూర్వరం గాంచి, కన్న
ముతో నుర్వర నేలుచుండెను.

మాచిత్రా! సాక్ష్యమణి యగు సావిత్రీదేవి పుట్టినిటి
కిని మెట్టిననుంకికిని శ్రేయము లొనగూర్చి, చూడఁగ్ర
తారార్క మగు సత్యోద్ధివి నుపాదించెను! ఇటులు గదా
స్త్రీలు విద్యావతులై వివేకవతులై లోకములకు శుభము
లాదనలయును?

ఓహ తత్త్వ, కాన్తి క్కాన్తి క్కాన్తి.

శ్రీ

త ప త్రి

యమునా తీరమున గల నష్టసంపదల నిండి హస్తినాపుర
మను పట్టణ ముండును. ఆపట్టణమును భరతవంశస్థుఁ డయిన
యజామీఘని కుమారుఁడు సంవరణుఁ డనువాఁడు పాలించు
చుండెను. అతఁ డొకనాఁడు వేటతిమకమున నడవి
యంతయుఁ దిరిగి, సూర్యునిదర్శింపకలచే కీలుపడి నేలఁ బడిన
ఆ గుఱ్ఱము సచ్చోట నె విడిచి, యెంటరి యై నడచిపోవుచు
నొకపర్వతవనప్రదేశమును బ్రవేశించెను.

అం గొక్కచోఁ బరమలావణ్యవతి యొక్కతి విలాస
ముగా విహరించుచుండెను. అప్పు డాకనకాంగిదేహకాంతి
సూర్యుని మంతయు నానరించుటచే, నందలివృక్షలతాదులు
బంగారురంగుతోఁ గూడి రంగు మీఱి యుండెను.

అట్టి సుందరదృశ్యమును సంవరణుఁడు పొడగాంచి,
తిరుకాపడి నిలిచి, కొంతసేపటికిఁ దెలిసి, యాశ్చర్యమగ్న
చూననుఁడై యట్లు తలపోసెను:

సీ॥ “ప్రభువనలక్ష్మి నే - శెంచి నే కాంత మి

స్థలలోకో యున్నది - యివ్వనమున

గగనమణిప్రభ - గగనంబునండుండి

యవనీతలప్రాప్త - యయ్యెనొక్కొక్క

శంభుండు లావణ్య-సద్గుణసముదాయ

మింద యిమ్ముగ సంగ్రహించెనొక్కొక్క

దీనియంగమునఁ బొందిన యివ్వభూషణ

శ్రీ దేవిపుణ్యంబు - జేసెనొక్కొ

ఆ. యమరకన్యయొక్కొ - యక్షకన్యకయొక్కొ

స్థికన్యయొక్కొ - శ్రీసమృద్ధి

సర్వలక్షణప్రశస్తాంగి యది దివ్య

కన్య యగు ననంత-కాంతిపేర్చి.

(భారతము)

అని నిశ్చయించి, చూతమనిన నమిపించి యుట్టు
లనియె:

ఆ. ఎఱుంగఁ జెప్ప మబల! - యెవ్వరిదాన వి

ట్లేల యున్నదాన - వేకతంబ

క్రూరవనమృగములు - గ్రుమ్మగుమన్న యీ

విడనవిషమృతైల-విసినభూమి?"

(భారతము)

అని ప్రశ్నించుచుండఁగనే, మాననిత ప్రత్యుత్తర
మీక, మెఱపుదీఁగయల్లు కానఁబడక పోయెను. ఆకన్య
కానమి మానవరాఘుడు మహీతలముపైఁ బడి మిగుల
చగచుచుండె. మఱికొంతసేపటి కాలేమ యతనికట్టెమటఁ
బొడకట్టి, “రాజోత్తమా! గేల యీలీల మోహమునఁ
చగులువడితి” వని యడిగెను. అందులకు సంవరాఘుడు “సర
సీమహాక్షీ! ధరణియం దవక్రపరాక్రమభుజబలదర్పముచే
నేనె యధికుడ నై యెవ్వరికిని భయపడక యుంటిని. కాని
యిప్పుడు నీరూపలావణ్యములను గాంచి, నీయెడఁబాటువలని
భయమునకు లో నైతి. కావున నీవు గాంధర్వవివాహవిధిచే

నన్ను వరియింపు” మని వేడిన, సంవరణునకుఁ దపతి యిట్లనియె;

“అవసీత లేశ్వరా! భువనైక దీపకుఁ డగు సూర్యదేవునకుఁ గూతురను. సావిత్రిదేవికిఁ జెలియలను. తపతి యను దేవకన్యను. నాయందు నీకుఁ బ్రియము గలదేని నాతండ్రి నడుగుము. అతండు నన్ను నీ కొనఁగును. స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యము లేమి నీ వెఱుంగనిది కాదు. కనుక నీ వెడతెగని జపనియమాదులచేత నాజనకు నుపాసింపుము. అతఁడు నీయెడఁ బ్రసన్నుఁ డగు” నని పలికి యాకాంత యంతర్హిత యయ్యెను. ఆమెయెడఁబాటునకు సహింపక వెంటనె భూకాంతుఁడు భూమిపై మూర్ఛిలైను.

అంతట, నారాజేంద్రుని వెదకికొనుచు నయ్యెడకు గాతనిమంత్రి వచ్చి చూచి, యాతనిమోముపై శీతలజలములు చల్లెను. తోడుతినె, మహిపతి మూర్ఛ దేటి, మంత్రిని రాజ్యము రక్షింపఁ బంపి, తా నా పర్వతమున నె నిలిచి, చూదిత్యదేవు నతిథి క్తితోడ నారాధించు చుండెను.

క. ఆయిందువంశతిలకుఁడు

గాయత్రీమంత్రిజపవికస్వరమతితోఁ

గాయక యారవిమూర్తికి

నాయతమతిఁ జేసె సంతరంగపుఁబూజల్.

సీ. ఆవాహన మొనర్చె సరుణున కాననం

బిచ్చ హేళికిఁ బాద్య మిడియె రవికిఁ

దరణి కర్ణము లిచ్చెఁ దపనున కొనఁగ నా
 చమనీయ మాదిత్యు జలక మాద్యైఁ
 బటవంతుఁ జేసె రుక్ష్మతి వర్ము నుపవీతుఁ
 గావించె ద్యుమణికి గంధ మలఁదెఁ
 బూషు నక్షతములఁ బువ్వలఁ బూజించెఁ
 బర్హునిత్తులకు ధూపము ఘటించె

శే. దీప మొనఁగించె మందేహతాపనునకుఁ
 గలితనై వేద్య మర్పించె గగనమణికి
 నమరఁ గల్పించె దాంబు ల మర్త్యమునకు
 నల్లునిగఁ గూర్పు మని వేడె నబ్జసఖుని.

(తపతీసంవరణోపాఖ్యానము)

అట్లు పరమనిష్ఠతో భాస్కరు నుపాసించుచు, నొక్క
 నాడు సంవరణుడు తనపురోహితుని వసిష్ఠమహర్షిని స్మరిం
 చెను. అప్పు డమృతమునియు సచ్చటి కనుదెంచి, నిరత
 వ్రతోపవాసములచే శుష్కించినశరీరముతో నున్నసంవర
 ణుని గాంచి, యతడు సూర్యపుష్పి యగుతపతీయండు
 బద్ధానురాగుఁ డగుటను యోగదృష్టిచే గ్రహించి, యతని
 మనోభీష్టమును దీర్పఁ బూని, తనయోగబలమున నభి
 మండలమునకుఁ జని సహస్రశరణుని గని, యసంఖ్యాక మగు
 వేదమంత్రములచే నతని సంస్తుతించెను. అప్పుడు దిన
 నాఘుడు మునినాథుని మిక్కిలి గారవించి, యతడు వచ్చిన
 కార్యము నతనివలన నెఱింగి, సంవరణుడే తనతనయకుఁ

దగినవారు డని తనసమ్మతి దెలిపి, తపతిని గడుంగడు బుజ్జగించి, తపోనిధివెంటఁ బంపెను.

అట్లు తపనునిచే నొసంగఁబడినతపతిని దోడ్కొని నచ్చి మాహాత్ముఁ డగువసిష్ఠమునివరుండు సంవరణునకుఁ బరిణయముఁ జేయించెను. ఆనూతనదంపతు లాపర్వతముననె కొంతకాలము సుఖ ముండిరి. వారికి వంశకరుఁ డై కురుఁ డనుపుత్రుమూర్తి యుద్భవించి జగద్విఖ్యాతి గాంచెను.

మంగళ మస్తు.